

Auspiciis conditorum munific. Principum Rudolphi Augusti et Anthonii
Ulrici Brunsvic. ac Lunaeb. Ducum in Acad. Helmst. solenniter inaugurati
academici collegialis templi praecipua Monumenta

Helmstadium 1704

4 Diss. 257#Beibd.14

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10646181-0

VD18 14569647-001

AVSPICIIS
Conditorum munificentis-
simorum ^{16.}

SERENISSIMORVM PRINCIPVM
RVDOLPHI AVGVSTI

ET
ANTHONII VLRICI

Brunsv. ac Lunæb. Ducum
in Academia Helmstadiensi
SOLENNITER INAUGVRATI

ACADEMICI
COLLEGIALIS TEMPLI
PRÆCIPVA
MONVMENTA.

HELMSTADII,

Typis & sumtibus GEORG - WOLEGANI HAMMII,
ACAD. TYPOGR. AD. CLS IS CCIV.

133 66133 6613

1240122240122240122

Descriptio Ordinationum, secundum quas cultus divinus in Tem-
plo Academico, quod Porta (Celi dicitur, sunt peragendi
d. 7. Octobr. A. 1704 publicata fuit, quam una cum
Formulis orandi & gratias agendi vernaculis, cultui
divino publico destinatis in dicta Celi Porta, seorsim
exscripsit Hammus, Univ. Typogr.)

Inserta est hac Descriptio Novor. Litt. Germ. T. III.
A. 1705. in. Elert. p. 115. — 118.

Index Monumen- torum.

Ante Inaugurationem.

I.

Vice - Rectoris Matura De-
nunciatio solennis Inaugura-
tionis novi Academici Templi, facta
Cal. Jan. 1704 ad d. XIV. Jan. De salu-
berrimo Collegialis hujus templi sco-

)o(2

po &

po & præclaro pro Ministerii Can-
didatis usu.

II.

Programma, pridie, die XIII. Jan.
publicatum.

III.

Reglement, wie es bey der Ein-
führung der neuen Universitäts-Col-
legien: Kirche gehalten werden solle.

Primo Inaugurationis die.

IV.

Vice-Rectoris Oratiuncula auspi-
calis, pro publicandis per Academiae
Secretarium Ducalibus Diplomati-
bus, è cathedra in templo Collegiali
dicta.

V. Herrn

Herrn Abt Schmidts Eintwei-
bungs-Predigt/ über Luc. II. 41--52.

Annexa Ejusdem Oratio, in Na-
tali Academia de Templo hoc Au-
gustiniano, s. Porta Coeli, die XV.
Octob. A. 1703. publice dicta.

D. Christophori Tobiae Wide-
burgii, Professoris Theologi, Solennis
Oratio de Erudita Pietate, Studio-
rum Academicorum fine: In publi-
ca panegyri, post meridiem, in Tem-
plo hoc Academico habita.

Secun-

*Secundo Inaugurationis
die.*

VII.

Solennis Coronatio Poëtæ Laureati Cæsarei, Noltenii, à Vice-Rectore Comite Palatino facta. Cum Panegyrico Noltenii, Poëtæ Laureati.

VIII.

Solennis Creatio Notariorum publicorum, per Vice-Rectorem, Comitem Palatinum.

Academiæ Felicitas; à Professore Kochio cantata.

DENVNCIATIO
SOLENNIS
INAVGVRATIONIS
NOVI
ACADEMICI
COLLEGIALIS
TEMPLI

IN

*ILLVSTRI ACADEMIA JULIA
QVÆ EST HELMSTADII*

AD. D. XIV. JANVARI

SALVBERRIMO SCOPO DEMONSTRATO
ET PRÆCLARO
PRO MINISTERII CANDIDATIS
VSV DESIGNATO.

❧ (o) ❧

*P.P. IN ACADEMIA JULIA CAL. JAN.
A. MDCCIV.*

2107-100-1

ONE EAST HILL

ET PRÆCIPIT

BR. O. MILLISTERS CAMBRIDGE

VSZ DEZIGNAT

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

4. MDCCLX.

ACADEMIÆ JULIÆ VICERECTOR
HERMANNVS von der Gardt
 CIVIBVS ACADEMICIS
 ET ERVDITIS QVIBVSCVNQVE VIRIS
 S. D.

Needum mille elapsi anni, quando maiores nostri, Germani, in his oris, unius veri Dei ignari aut immemores, idola venerati. Non negabimus illis corporis robur, spectabilem oris formam, masculum pectus, animi integritatem, in contrahendo & paciscendo fidem, nobilioremque virtutem civilem, in rebus bonis, honestis & æquis peragendis prudentiam & constantiam. Veruntamen, quæ corporis animique vires citra disciplinam? Nec *legibus* tamen caruere, quæ frena sunt, corporis moli & effrenis animi libidini atque furori injecta. Leges & regulas, ab ipsorum regibus, ducibus, atque senibus, salubriter conditas, severe tueri ac atrocibus pœnis munire consueverunt. Vnde in foro veritas & iustitia, domi labor, æquitas & parsimonia, in bello fortitudo & pugnandi pertinacia, celebre illis dederunt nomen. Iusti & fraudibus inimici, non in pactis & negotiis lubrici & inconstantes, sed promissorum tenaces, laboris & molestiarum tolerantissimi, non avari & rerum alienarum cupidi, non luxu diffuentes, sobrii & parci, in finibus quoque patriis defenden-

dis & bellis conficiendis fortes & animosi. Verbo: Boni viri, in ipso irreligioso idolorum cultu. Ast, quæ vitæ & regiminis asperitas, quæ legum condendarum aut servandarum difficultas, absque *literis*, absque solidiori doctrina, absque artium humaniorum ac disciplinarum elegantiorum præsidio! His demum emolliuntur mores, nec ferros esse sinunt. Publica res sine literis, est navis in pelago sine remo aut remige, auriga sine virga, currus sine temone. Quæ causa est, quare Græcos inter & Romanos ad reipublicæ clavum admoti literatissimi quique viri. Proinde *Caroli Magni* beneficio & imperandi prudentiâ, ne ex barbarie suâ Romanis & Græcis morum culturâ inferiores manerent Germani, quin feritatem omnem exuerent, *Scholæ & Academiæ inter nos suscitatae*, quibus linguæ & artes humaniores traderentur. Quo fato ingens in his terris sensim subnata lux est, ut veteris historiæ auxilio, quid rectum & æquum, quid pravum & vitiosum, perviderent, illudque æmularentur, hoc vitarent. At verò, fieri non potuit, ut simul ac semel gentilem avitumque prorsus deponerent genium. *Christianam doctrinam*, *Caroli* instituto, amplexi, veritatem professi, quam necdum intelligerent, veteri idolorum persuasionem non parum adhuc fascinati. Quapropter, inter Germanos vel & Europæos, veterum philosophorum doctrinâ aliquo modo jam tincti eruditi viri, Christianæ professionis scopum haud recte aut plene adhucdum penetrantes, in sacris rebus, in quæstiones, scrupulos, tricas, sentes & vepres degenerarunt. His consitus ager parum frugis vel promissit vel dedit, aliquot seculis. Quæ primorum conatum fuit infelicitas, non bonorum & doctorum virorum temeritas. Extirpassent dumeta, si *agere* plus Christianum debere scivissent, quam *contemplari*. Opinionibus itaque auctis

auētis & scrupulose cumulatis, egregios se præstitisse viros crediderunt, scholæ & otii nomen non inconcinne referentes. Vt autem universa rerum humanarum facies non momento alium induit colorem, sed per intervalla, sensim sensimque, uno alteroque fato factoque opitulante: Ita & *rei sacræ indoles* magis genuinata *sextodecimo* demum *seculo* monstrari cœpta: Qui non opinione sed affectu Christianum esse intelligerent. Quando enim Carolo Magno duce idolorum crassior quidem cultus debellatus & eliminatus, aviti fascini reliquiæ profecto nec multis seculis extinctæ, sed pleraque Christianorum pars in lubrica opinionum superstitione detenta, & in numerosorum sanctorum veneratione penitus mansit defixa. Contemplando & imaginando, conjiciendo ac definiendo, vel & dubitando ac hæsitando rem Christianam egregie tradi posse persuasi. Quasi ingenii res esset, non fidei, Christiana professio; mentis & cerebri, non pectoris & affectus; cogitationis, non actionis. Tanto itaque & tam longo seculorum ambitu maxima non plebeorum duntaxat sed & doctiorum turba, ex majorum, gentilium puta, sinu fascinum retinuit memoratum, putando & opinando non confidendo & agendo fieri Christianum, ut innumera & prægrandia Scholæ docent volumina. Donec gemino abhinc seculo, divino nutu, propius ad Christianæ rei indolem perducerentur majores, *sacrorum Fontium* ope. Hoc lava-cro tincti oculi, cum Saulo Paulove lumen recepere, sordibus squamosis fugientibus. Antea Fontes illi limpidi rarius visi, parcius hausti, tecti plerumque, & tantum non fabulo & fabularum opinionumque inanium saburra obstructi & clausi. Detectâ divinâ hac scatùrigine, ex avito gentilismo residua superstitio diffuere cœpit & diffugere: Quando animadversum, rem Christianam non opinando

sed confidendo præstari ; Fidem non mentis esse acumen, sed affectus ardorem : Credi , non quæstiones convasando, sed fiducia motu, & Dei gratia nitendo : Non contemplando & videndo , sed fidendo & agendo , Christi nos fieri participes. Quæ redintegrata ac reformata aut purgari cœpta docendi ratio, clarius multo accendit lumen, quo superiorum seculorum tenebræ fortius ac felicius dispellerentur. Cujus rei arbitrum , sine præjudicio , & citra controversiarum æstum, consulat , cui volupe est , *Lutherum* , qui, semotis litium illius ævi ambagibus , hanc Christianæ fidei vim , hanc lucem , luculentissime demonstravit. Cujus vestigiis insistere , tantamque rem uberius illustrare , ac futurorum Ecclesiæ ministrorum animis cordibusque inferre atque penitus implantare & infigere, celso motu sancte imperarunt Evangelici Principes, *Academiis* subinde novis hanc in rem suscitatis. Nec destitit , quibus hoc negotium demandatum , pro seculi conditione , pro viribus, religiosa isthæc iussa exequi.

Noc interim dissimulandum , saluberrima instituta, annorum lapsu , temporum injuria, hominum negligentia, impatientia, vel & succedente imperitia, collabi, aut aliorum deflecti. Vt tempora secum iniqui semper aliquid vehunt , & optima facta asperioribus distorquentur fati. Quam ævi injuriam nec religio , nec justitia , nec veritas, nec integritas vitare queunt. Ætas labem , nævum aut vitium, vel neglectu vel abusu, non minatur , sed infert, sed affricat , sed imprimit rebus quibuscunque præstantissimis. Et robustissima corpora defetiscunt. Et dulcissimum mel amarescit. Et elegantissimi fructus flaccescunt. Et ipse sol, non obnubilatur, sed occumbit plane. Et luna multis omnino fugit noctibus, sui que subtrahit conspectum. Ecquis neget ? Quin ergo faces & cereæ , quantilla

tilla lumina ! vel horularum fluxu , absumptæ splendorem condant ! Nec ferri posset ipsa labentis temporis fugacitas, nisi subito motu , temporis fallacia , nova succedente horâ, novo mense ac anno falleretur aut corrigeretur. Hic ergo omnis nostri boni fluxus omnem bonæ mentis patientiam & virtutem supplantaret aut absorberet , nisi redintegrationis spes fugientibus aut fessis fractisque rebus bonis superesset. Spes melioris , pectora mulcet. Spes emendationis, spes restitutionis lætat. Hoc nostrum , hoc orbis, hoc naturæ, hoc temporis solatium, hæ in imo fundo solæ boni reliquæ, hoc unum desperationis remedium, hoc residuum virtutis servandæ fulcrum , hoc reliquum laboris condimentum. Nisi solem occumbentem resurrecturum speraremus, cum sole occumberemus ; Nisi lunam fugientem reversuram crederemus, cum luna abiremus, animumque in magnis ac difficilibus rebus desponderemus. Non igitur abjiciendus animus, ubi ætas, ubi fatum, ubi negligentia, vel situm & squalorem rebus dedit, rubiginem ingenuit, nævum vitiumve impressit. Reparare, renovare, redintegrare, restaurare, revocare, juvat. Quin advolare, adjuvare, fulcire, erigere, roborare, necesse est. Perpur-gare, emendare, detergere, defecare oportet. Et generosissima interdum vina defecanda, ne spiritus exhalent.

Quæ cura illis præcipue incumbit, qui clavum vel rei-publicæ vel societatis & collegii cujuscunque tenent. Hi vigilant, hi accurrant, hi juvent, hi resarciant, hi emaculent, hi redintegrent, hi manus admoveant opemque ferant. Hi moneant, hi caveant, hi retrahant, hi retineant, hi ab interitu conservent, hi à fuga revocent, hi adversus perniciem & exitium præmuniant. Illi sunt virtutis restaurandæ autores, conservandæ præsides. Horum monitis & consiliis, horum statutis & mandatis constant, quæ ru-
inam

inam minabantur, quæ fugam meditabantur, quæ abitum moliebantur. PRINCEPES, præ cæteris omnibus, fontes & capita ordinis boni & fortunæ melioris, in cujuscunque virtutis & publicæ salutis genere. Hi Dei in terris locum tenent, autoritate, sapientia & potentia fulti. Hi citius ac felicius auxiliuntur, hi fortius teneant, hi validius coërceant & refrenent, hi penetrantius revocent. Hi longas sed & graves habent manus, quas non effugiant socordia & negligentia, quas metuat sopor & incuria.

Quaproinde est religione, quâ sapientiâ, SERENISSIMVS PRINCEPS, RVDOLPHVS AVGVSTVS, BRVNSV. ac LVNÆB. DVX, Celsissimum sacræ & literariæ rei præsidium, memor avitæ foundationis Academiae Juliæ, Julio Principe proavo autore, qui cum omnibus artibus liberalibus sacram rem operose hic tractari & illustrari voluit, & eo fine, quod in aliis Academiis rarum & insolens, præter alios Professores Theologos, speciatim *Veteris Testamenti unum, alterum Novi Testamenti Professore Exegestam* apud nos sapienter constituit: Memor inquam Princeps aviti laudabilis scopi, ardentisque voti & desiderii, in certissimam Ecclesiæ salutem vergentis, tantam rem suâ quoque ope & gratiâ juvare decrevit. Expertus nempe optimus Princeps, mille exemplis Pastorum, Studiosos, Ministerii Candidatos, ex Academia in suggestum & Ecclesias properare, variis quidem literis imbutos, & in Theologicis rebus probe versatos, ut latine non male & satis prompte cuncta referant & describant; Verum, ubi ad germanicam & plebejam ventum earundem rerum enarrationem, sine hæsitazione molesta, sine longa præmeditatione parum aut nihil incidere. Vidit, hæc studiosorum fata multorum manere Pastorum nec dediscere, quæ imbiberunt, nec addiscere facile, quæ non gustarunt mature. Extra suggestum

gestum igitur lingua in rebus sacris & theologicis Mosaicâ multo difficilior centies deprehensa, & in illis, qui alioquin latinis armis & hostes sacros fugarent animose & funderent intrepide, germanicis ac popularibus instrumentis ac verbis destituti prorsus, inermes & elingues. Præterea animadvertit Princeps, ingenia Studioforum excoli & memoriam per cathedram impleri abunde & feliciter, ad rem verò quando itum ab illis domum in patriam reversis, moribus elegantulos quidem factos & politulos comparere, ad saltum & cantum aptos, sed ad colloquia morata, ad catechetica exercitia, minime compositos nec sine rugis illuc pelliendos. Sensit toties sapientissimus Princeps, exercitio & praxi non institutione & voluntate carere plerosque: Non tenere, quæ exercere non potuissent, si voluissent. In pagos, in villas, in vicina oppida ex museo Academico percurrere, tenuis exercitii declamatorii gratia, nihil aliud esse intellexit, quam sine arbitris, sine præceptore, sine censura, os & latera temere exercere, non emendari, sed vitia oris & mentis radicari, imo ansam ad popinas & rusticorum ludibria declinandi vel arripere vel nancisci, quin sine plagis & vulneribus, ex suggestu, è popina, è chorea rustica in museum Academicum non redire. Hæc comoda ex vaga illa & lubrica digressionem, & vago in suggestibus clamore! Quidni publica hæc detrimenta celsa moveant pectora? Sollicitus igitur Princeps vehementer, multisque annis, de aptis remediis, hisce malis medendi, & religionis studiosos ad usum, plebi informandæ congruum, ad exercitationem solertem & officio sacro dignam tempestive deducendi. Neque verò in privatis Professorum ædibus sine iniqua suspicione, vel sine molestiæ metu, aliisque tædii plenis casibus, talia tranquille & commode institui exercitia pervidit. Quapropter, quo est Princeps in publi-

cam salutem amore, de *publica æde sacra* sapienter diu multumque dispexit, quæ dignum illius generis præclaris exercitationibus ceterisque usibus Academicis præberet locum. Divina providentia, quæ egregiam hanc rem admirabili successu moderata, commodissimam mox cœlitus monstravit sedem, speciosissimo totius hujus oppidi locositam, in amplissimi fori oppidani fronte collocatam, templi scil. Augustinianorum quondam Monachorum rudera, triste hætenus visu spectaculum, sine capite, sine integris lateribus, sine pedibus, undique hians latibulum, publicum terriculamentum, reliquis ad cœnobium pristinamque Prælati sedem pertinentibus ædificiis contiguum. Movit Deus benignissimum Ducis optimi pectus, ut hanc molem in aptam Moysi & Prophetis, horumque filiis, sedem, convertendam & apparandam judicaret.

Quamobrem SERENISSIMI DVCES, RVDOLPHVS AVGVSTVS & ANTONIVS VLRICVS, PATRIÆ PATRES benignissimi, publicæ sacre & civilis rei moderatores religiosissimi prudentissimique, hoc Monachorum quondam cœnobium, pro sua suprema potestate & incomparabili gratia Academiæ suæ Juliæ, prolixo dato diplomate, munificentissime donarunt, ac usibus Academicis sapientissime consecrarunt.

Inter ceteros verò Academicos usus, aliarum Academicarum exemplo, ex Serenissimorum Principum sententia & voluntate, *scopus præcipuus* summatim huc redit, ut *theologiæ cultores, & Ministerio sacro dicati, functionibus Ecclesiasticis proximi, ad arduam hanc rem in Academica hac æde instruantur apertius, imbuantur plenius, deducantur proximius, & exerceantur aptius & frequentius*: Ita, ut ex usu isthoc & longo exercitio ante munus munere sine charactere functi

functi credantur , ante officium publicum officium præstiffisse judicentur , ante labores sacros labores illos suscepiffisse & quodammodo confeciffisse æstimentur.

Quæ omnia ut tanto majorem nancifcantur fructum, exercitatioque studiosorum fiat expeditior , & futuris functionibus aptior , ut grave hoc negotium fit concinnius , & fuccedat felicius , *vernaculo sermone* , pro futuri officii facri indole & confuetudine , *in hac æde* præviis aptis colloquiis & exercitiis tradentur. Quippe quod & mens & lingua studio componi quoque velint ad captum Christiani populi rudiorisque plebis. Quæque alias in turba postulat frenum, effrenis & libera, hic, in fanktiori loco & negotio , moveri fane vult & impelli, immobilis alioquin ac trepidula , titubans & undique hærens. Profecto artis eft plus quam humanæ , res divinas , res fidei , res cordis & affectuum vehementiffimorum , motus pectoris multifarios & impenetrabiles describere , eisque pingere coloribus , ut audientium non oculos fed intima pectoris penetralia moveant, afficiant & transforment. Hic linguam hærere , dicentem ftupere & obmutefcere , non mirum , fi fint populari idiomate dicenda ac effigianda , quæ vix verbis apte dici poffunt. Non adeo hæc fubnafcuntur , ut vel longo ftudio à paucis addifcantur. Profecto , fidei veræque in Deum fiducia indolem , animæque confidentis agitationes & motiones , quæ fenfibus & vivâ constant experientiâ , rite recteque designare , fimilesque adeo motus & affectus centenif, millenis , publica privataque oratione ingenerare , non unius horæ nec leve ftudium. Par ratio omnium ceterarum Christianarum affectionum , quæ vivide & vernacule declarare pectoribusque aliorum imprimere , paucorum eft , & magni negotii , experientiæ atque exercitii. Atqui, magna & præcipua orationis facræ pars in fidem redit , po-

pulari dialecto explicandam atque ingenerandam, ceterasque Christianas affectiones Auditorum animabus implantandas.

Ceterum, ne vel negligent quidquam vel præmittant studiosi, futuri animarum duces & pastores, ante omnia *Doctrinæ Christianæ Compendia germanico idiomate hic repetentur, explicabuntur atque exigentur*, ut sciant, res omnes sacras in Ecclesia hætenus traditas decenter & perspicue suo loco explicare, & quavis occasione, in & extra suggestum, apud doctos & plebeos, apud sanos & ægros, de illis convenienter & intrepide differere. Quod latino sermone plures expeditissime, vernaculo perpauci bene recteque possint. Deinde, vel ideo hoc opus studio, ne, latine acceptam in cathedra doctrinam germanice in suggestu vel in colloquiis familiaribus expressuri, voces germanicas fingant inconditas, à sensu & scopo alienas, aut ex rivulis non satis limpidis aut receptis repetant. Hoc ergo ut fiat rectius, sine scrupulo & periculo, constitutum à Principe, symbola publica, antiqua & recentioris ævi, *Corpore Doctrinæ Julio* germanico comprehensa, explicari, illustrari, & colloquiis diduci. Non vetat Princeps, adsciscere, quibus volupe, vel *Compendium Menzeri Catholicum, Germanico-Latinum*, vel decies à Serenissimo hos in usus superioribus annis editum, maxime, si accedat docentis dexteritas, qui suo loco quæ sint brevius aut commodius exprimenda moneat, vel & *Hunnii Epitomen Credendorum. Lutheri*, præ ceteris, *vernaculos de potissimis fidei articulis libellos* conferri optat & serio cohortatur.

Deinde, in ipsos Christianæ sapientiæ fontes cura publica redibit, ut *Scriptura Sacra* tum quoad generalem omnium partium historiam, tum specialem singulorum librorum enarrationem, ordine pertractetur. Ita quidem,
ut

ut *vernacula* hæc *exegeſis*, non criticis animadverſionibus, quæ ad cathedram & collegia domeſtica ablegatæ, diſtineatur, ſed morata ſit, ad ædificationem inſtructa, qua fidei-
vis, ac virtutis ſincerae dignitas, affectuumque candidiſſi-
morum indoles ſiſtatur, audientiumque animis cordibus-
que ingeneretur. Quo pacto non tantum ſtudioſi præ-
claris imbuentur ad vitam & officium neceſſariis præſidiis,
ſed & modum addiſcent vivide ſcripturam in Eccleſia ex-
plicandi, & expeditius auditores ſuos, publicos privatos-
que, ad veritatis & ſalutis metam perducendi. Hic proſecto
ſtudioſorum ſacrorum nervus, hæc anima. Scripturam ad
unguem ſciant oportet candidati. Nec recitare verba, eſt
ſcire, ſed quid velint, quo tendant, penetrare, quis dicen-
tis vel ſcribentis animus affectusque fuerit perſpicere,
eaſdemque affectiones ſentire & aliis decenti enarratione
communicare. Quæ res ſeria multæque operæ, attenti-
onis, devotionis, experientia & exercitationis. Non
hæc ſimul ac ſemel incidunt, ſed totum requirunt pe-
ctus, diu multumque formandum, & ad ſacræ Scripturæ
genium attemperandum. Habebunt hic ſtudioſi quod
agant, officio ſacro deſiderato ſuaque perſona religioſa
dignum.

Longo huic & præclaro ac palmario negotio, ſcri-
pturæ ſtudio, jungi & ſeorſim attexi *Eccleſiaſtica hiſtoriae*
recenſionem ac repetitionem vernaculam, utile viſum Prin-
cipi, ut diſcant ſtudioſi, non ſolum latine ſed & vernacule,
facta majorum & fata, doctrinæque Chriſtianæ & Eccleſiæ
fortunam, coram cœtu, majori aut minori, publice aut
privatim, delineare, & præcipua ejus momenta ſuo loco
cum fructu perſpicue allegare.

Porro, cum magna hominum pars, vel ſufficienti re-
rum divinarum, quæ ad ſalutem pertineant, deſtituatur

notitiâ , vel rudiorum aut simpliciorum planiorumque illas accipiendi atque perdiscendi expectet modum , *Catechetica informatio* nobilior officii Ecclesiastici pars habita. Erit itaque ex instituto & voluntate Principum in hac æde *studium* tantum non primum *Catecheticum* , quo juxta Catechismi seriem res sacra universa dilucide & populariter inculcetur, modusque apte inculcandi studiosis demonstretur. Opus profecto non leve aut facile, sed magnæ industriæ, solertiæ & circumspeditionis , quod præcipue prudentiâ regatur Christianâ , colloquia catechetica & quæstiones sic adornare , ut non scrupulositatis specie , sed fructus & emendationis effectum celebrentur. Vtilior sane Ecclesiæ unius horæ apta institutio catechetica decem orationibus concionibusve gravissimis.

Ulterius , pro solenniore *in suggestu* perorandi ac ad populum dicendi methodo , ut superiora omnia in illam orationem solenniore , sine ostentatione , sine temporis dispendio , sine furo , ad Ecclesiæ salutem commode & digne transferantur , vividior hæc pro concione dictio sedulo hic formabitur. Ut dediscant Candidati equitare in arundine longa , adsciscantque potius masculum , Ecclesia dignum, rebus divinis congruum , fideique ardenti convenientem in dicendo genium. Siquidem de Deo, coram Deo , nomine Dei publice orare , profecto res est imbecillibus hominis viribus longe superior , nec nuda absolvitur recitatione verborumque cumulo aut indigesta vel digesta mole. Non profecto hic sufficit memoriam onustam exonerare , de cetero frigere & obdormiscere. Res est spiritus, res prudentiæ, res magni affectus & ardoris, res non oris magis quam cordis, quæ sanguinem vehementer afficiat , & mille modis pectus quatiat.

Hæc

Hæc & superiora momenta omnia, & quæ alia, quæ ad Candidatorum religiosorum sacros pertineant profectus, hac via atque ratione tradentur, ut tradita in quocunque genere ab auditoribus studiosis iterum accipiantur, & an penetrarint cognoscatur. *Vt colloquiorum more* universa expromantur, atque ita pectoribus felicius instillentur. Dicentium quippe & docentium locum occupaturi olim in officio, hic primùm quid possint, aut quæ spes sit, demonstrent & exerceant oportet. Erunt proinde *alterna munia dicentium & audientium, colloquia mutua, exercitia perpetua.* Vno verbo, *praxis, usus & exercitatio* seria.

Laudatissimos Serenissimos Principes Christianos, templi hujus Academici Conditores munificentissimos, spes alit certissima, fore, ut pro ardentissimo ipsorum voto, per dignos futuros Ecclesiarum ministros Ecclesiæ salus & hoc adjumento uberius promoveatur. Quam Serenissimorum Principum in Deum fidem ac pietatem, in publicam salutem propensionem, in Ecclesiæ incrementum virtutisque & omnis boni augmentum inexplicabilem gratiosissimamque affectionem, divinum Numen extemplo eo beavit successu, ut quod sancte definiverant Duces, citius effectum viderent, quàm aliis innotesceret. Saluberrimo Ducali decreto eam summus boni Autor & universæ salutis conditor addidit vim, ut laudata sacræ pietatis sedes, *religiosæ exercitationis sancta domus Academica*, vel uno anno, à plantapedis usque ad verticem, omnibus membris bene compositis & ornatis, præter omnium spectantium fidem atque opinionem subito surgeret. Dei res fuit! Opus, non hominum, sed Numinis supremi! Celsâ Ducum gratiâ ac munificentîâ usus summus rerum arbiter, qui per illos instrueret domum, in qua posteri viderent Deum.

Quidni ergo, hac æde jam perfecta, Deo ac Ducibus
pro

pro incomparabili hoc munere & beneficio devotas nunc agemus gratias! Fiet hoc proxime, divino Numine annuente, quando *Templum hoc Collegiale Academicum consecrabimus, inaugurabimus, & votorum precumque nube implebimus.* Cujus celebritatis exordium, novo hoc Academiae Juliae festo, perquam fausto omine *die XIV. Januarii* fiet, quando *pridie* in oppidi templis, *Christi, Hierosolymam com-
meantis, & in templo in docentium ac discentium subselliis eru-
dite differentis, & cum omnium stupore dicentis historia* recen-
sita. Quod proinde admirabile Christi fatum, fortuna-
tissimo auspicio & lætissimo augurio pro Inaugurali Con-
cione repetetur, & in nostrum Academicum Collegiale
templum sancte & pie applicabitur.

Quotquot publicam amant salutem, Ecclesiae com-
modis bene cupiunt, sacris optimisque literis favent, nobis
nostrisque in publicam rem studiis bene volunt; Pro suo in
Deum amore, & pia in sanctos hos conatus affectione, suas
preces his diebus nostris jungent: DEO, & SERENISSI-
MIS DVCIBVS, Conditoribus benignissimis, devotissi-
mas nobiscum agent gratias, pro Principum salute vota
concepturi: Gratulabuntur vel nostris vel posteris, coeti-
busque Christianis omnibus, qui religiosos pastores &
doctores ex hac æde nanciscentur: Gaudebunt cum pa-
rentibus filii sacris addicti in hæc tempora servati, qui Deo
& Ecclesiae ex animo servire mature discant. Agite, boni
omnes, DEI providentiam agnoscite, DVCVM gratiam
prædicate, & sereniori virtutis culturæ applaudite. P.P.

In Academia Julia, Calend. Januarii,

Anno MDCCIV.

QVOD FELIX SIT FAVSTVMQVE
ECCLESIAE ET ACADEMIAE SALVTARE
DEI PROVIDENTIA
SERENISSIMORVM PRINCIPVM
RVDOLPHI AVGVSTI
ET
ANTONII VLRICI
BRVNS. ET LVNÆBVRG.
DVCVM
ACADEMIAE SVÆ JULIAE
DIRECTORVM MAGNIFICENTISSI-
MORVM
GRATIA ET MVNIFICENTIA
GLORIOSE SVSCITATVM
NOVVM
ACADEMICVM
COLLEGIALE
TEMPLVM
VSIBVS ACADEMICIS
LAVDABILI ALIARVM ACADEMIARVM
EXEMPLO
BENIGNISSIME DESTINATVM

C

IN-

*(o) *
IN PRIMIS
SACRIS REBUS ILLUSTRANDIS
FUTURIS ECCLESIAE PASTORIBUS
PLENIUS INSTRUENDIS
SCRIPTURAE DIVINAE
PENITIVS SCRUTANDAE
VIVIDIVSQUE RECENSENDAE
CATECHETICO EXAMINI
RITE FORMANDO
ET CONCIONIBUS
COMPOSITE ET RELIGIOSE HABENDIS
ALIISQUE
RELIGIONIS ET FIDEI EXERCITIIS
CUM CURA INSTITUENDIS
A DEO
ET PRINCIPIBUS CONDITORIBUS
SANCTE ET SAPIENTER CONSECRATVM
CRASTINI
FELICI FASTORVM DIE
XIV. JANVARIII
DIVINIS AVSPICIIS
PIE ET DECENTER INAUGVRABIMVS.
AD

(o)

AD QVAM INAVGVRATIONEM
ACADEMICI FESTI CELEBRITATEM

CIVES ACADEMICOS
HOSPITESQVE ERVDITOS

PRO DEVOTIS
PRECIBVS VOTISQVE CONCIPIENDIS

ET ORATIONIBVS
AC CONCIONIBVS

INAVGVRALIBVS
ANTE ET POST MERIDIEM
ATTENTE AVDIENDIS
DATO PVBLICO CAMPANARVM SIGNO
HORA VIII. MATVTINA

ET II. POMERIDIANA
LÆTI ET MODESTI
VT CONFLVANT
NEMINEM TVRBENT

VNO ORE DEVM LAVDENT
POSTERITATI BENE PRECENTVR
ET FELICIA AVGVRENTVR FATA

PER

(°)

PER DEI AMOREM
LOCI ET OPERIS RELIGIOSITATEM
LEGVMQVE REVERENTIAM
PERHVMANITER INVITAT
ROGAT
ET MONET
ACADEMIÆ JULIÆ VICE-RECTOR
HERM. von der Haardt.

P.P. IN ACADEMIA JULIA
D. XIII. JANVARI
A. MDCCIV.
SVB ACADEMIÆ SIGILLO.

REGLEMENT,

Wie es

Ben Einführung

Der Neuen

Universitäts

Collegien : Kirche

zu Helmstädt /

PORTA COELI

genannt /

Am Tage FELICIS, und folgenden /

Den 14. 15. 16. Jan. Anno 1704.

wird gehalten werden.

I.

Montag Vormittags

Nacht das Collegium Musicum den Anfang mit dem bekandten Liede; *Veni sancte Spiritus, Et demitte cœlitus Lucis tuæ radios, &c.*

2. Chor. con. 10. strom.

II.

Wird vom Vice-Rectore eine kurze Oration gehalten.

III.

Wird der 122. Psalm musiciret à 2. Chor. con. 15. strom. *Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.*

Aria.

*Nunc serena dies orta,
Nunc aperta COELI PORTA:
Iubilare, plaudite!*

*Introite adorantes
Dominumque celebrantes
Ore leto canite !*

- v. 2. Stantes erunt pedes nostri in atriis tuis Ierusalem.
v. 3. Ierusalem , quæ ædificatur ut civitas , cujus participatio ejus in id ipsum.

Aria.

*O quàm sacer iste locus
Spiritus cælestis focus
Quo calescunt corcula !
Hic oracula sancta lætus
Pandet imbibetque cætus
Animarum pabula.*

- v. 4. Illuc enim ascenderunt tribus Domini in testimonium Israel ad confitendum Nomini Domini.

Aria.

*Procul hinc profani cedant ,
Hæc ne sacrosancta lædant
Impio conamine :
Hic Iehovæ laudes sonent,
Ac miranda facta tonent
Pleni sancto Numine.*

- v. 5. Rogate , quæ ad pacem sunt Ierusalem , & abundantia diligentibus re.

* (o) *

v. 6. Fiat pax in virtute tuâ , & abundantia in turribus tuis.

v. 7. Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te.

v. 8. Propter domum Domini Dei nostri quæsi bona tibi.

Aria.

Effloresce sancta ædes

Numini dicata sedes

Salva sta per secula!

Pax coronet civitatem,

Sempiternam faustitatem

Persentiscat IVLIA!

* * *

Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto : &c.

IV.

Die Collecta aus dem Psalterlein/ p. 44.

Gott der Vater sey uns gnädig/und der Sohn segne uns/ Er der H. Geist laß uns sein Antlitz leuchten/ daß wir auff Erden seinen Weg und sein Heil erkennen: Es danken dir / Gott / alle Leute / und freuen sich/ daß du auff Erden recht richtest / und regierest / Es segne uns Gott unser Gott / Es segne uns Gott / und alle Welt fürchte Ihn. Amen!

V.

Darauff wird verlesen der LXXXIV. und LXXXVII. Psalm.

VI.

(o)

VI.

Singet die Gemeinde : Es woll uns Gott genädig
seyn ꝛc.

VII.

Wir glauben all an einen Gott. ꝛc.

VIII.

Herr Jesu Christ dich zu uns wend.

IX.

Geschicht die Predigt aus dem abgewichenen Son-
tags Evangelio Luc. 2. 41 — 52.

X.

Nach der Predigt wird musiciret;

Gerr / hebe an zu segnen das Haus / denn was du
segnest / das ist gesegnet ewiglich.

Aria.

Göchster / laß den Wunsch bekleiben
Und auf diesem Hause bleiben /
Daß wir mit viel tausend Weisen
Deine grosse Güte preisen.

2.

Gott! laß deine Engel-Scharen
Diesen Tempel stets bewahren:
Nachdruck / Früchte / Krafft und Seegen /
Sey bey Deinem Wort zugegen.

3.

Wirff doch Deine Gnaden-Blicke
Auf diß neue Haus zurücke /
Was du selber angefangen
Müste seinen Zweck erlangen.

):(3

14. Geist

4.

Geist der Wahrheit/Licht der Sinnen/
Komm und segne diß Beginnen!
Himmel/laß hie dein Gedenken
Unsre Arbeit stets erfreuen!

5.

Wenn wir lesen/wenn wir singen/
So laß alles wol gelingen/
Wenn Gebet und Seufftzer fallen/
Laß/ô Gott! Dein Amen schallen!

XI.

Wird gelesen aus dem I. B. der Könige Cap. 8. von
v. 22. biß 66.

XII.

Darauf folget die Collecta:

Wir danken dir / HErr Gott himlischer Vater
von Grund unsers Herzens / daß du uns dein
heiliges Evangelium gegeben / und deine väterliche
Liebe hast erkennen lassen / wir bitten deine grundlose
Barmherzigkeit / du wollest solch helles Licht deines
Worts uns gnädiglich erhalten / und durch deinen H.
Geist unsere Herzen so leiten und führen / daß wir
nimmermehr davon abweichen / sondern fest daran hal-
ten / und endlich dadurch zur Seeligkeit gebracht wer-
den. Wollest dir auch unsere Universität in Gnaden
lassen befohlen seyn / sie segnen / vermehren / und bey
reiner Lehre in Friede und Einigkeit erhalten / durch
Jesum Christum deinen Sohn unsern Herrn/Amen.
Hie=

* (o) *

Hierauf wird der Segen gesprochen.

XIII.

Wird von der ganzen Gemeine gesungen / Herr Gott
dich loben wir / und mit allen Instrumenten zu-
gleich musiciret.

XIV.

Nachmittags wird der Anfang wieder von einer
Music gemacht / Ps. 147. ganz / Lauda Jerusalem
Dominum.

XV.

Darauff wird eine Oration gehalten von der Erudi-
tione piâ.

XVI.

Eine Music schliesset diesen Actum, Ps. 134. ganz / Ecce
nunc benedicite.

Dienstag Vormittags

Wird ein Poëta Laureatus Cæsareus vom Vice-Rectore
Comite Palatino solenniter gekrönt.

Nachmittags

Werden einige Notarii Publici Cæsarei publice creiret.

Mittwoch Vormittags

Wird ein Werck der Barmherzigkeit an vielen armen
Knaben und Mädgens erwiesen / welche legiti-
miret werden / daß sie einst zum ehrlichen Amt
und Stande gelangen können.

LA-

*(o) *

LABORES PRO DEO, FELICISSIMI!
HeLMstaDIi, In CeLebritate,
Die FeLICI & MerItò Læto
Pro ACaDeMICIs negotiIs
In Dei & COLLegii honoreM
TeMpLo InItiato, Portâ CœLI aDapertâ.

CreDe nIL esse IMpossibiLe.
CreDe : Et nIL est IMpossibiLe.
Deo Certe nIL IMpossibiLe.
Deo profeCtò oMnia pLane possibiLia.
Et CreDenti pLane Magna possibiLia.
OMnia In Deo pLane faCILLa.
Et DIffICILLIMA
Fient In Deo FaCILLIMA.

HERMANNI von der Hardt
Vice-Rectoris

ORATIVNCVLA
AVSPICALIS

Pro
publicandis

Per

Academiae Secretarium

Ducalibus Diplommatibus

ad

Collegialis Templi Fun-
dationem

&

Exercitiorum sacrorum in illo in-
stituendorum normam
pertinentibus.

HERMANNI DEUTSCHER

Vice-Rectoris

ORATIONES AVSPICIALES

Pro
publicandis

Pro

Academice secretarium

Ducalibus Diplomacibus

ad

Collegialis Templi Fun-

ctionem

&

Excursionum sacrorum in illis

siue ad omnia normam

perueniunt.

DEI providentiâ , Serenis-
simorum Principum , RV-
DOLPHI AVGVSTI & AN-
THONII VLRICI , Brunsvi-
cen sium ac Luneburgensium DV-
CVM, dono ac munificentia, Tem-
plum hoc Collegiale Academicum
in usus Academicos suscitatum.

)O(2

DEVVM

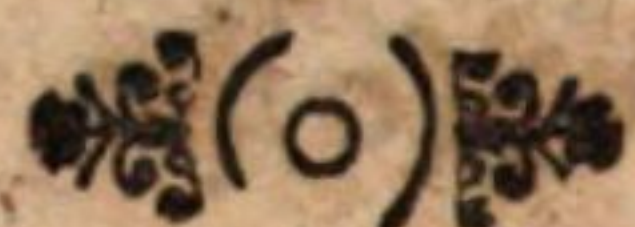
DEUM itaque veneramur, cu-
 jus cœlesti nutu Opus hoc tam feli-
 citer surrexit. DUCES devoti
 colimus, quorum incomparabile do-
 num humiles exosculamur. Quæ
 augusta Ducalis gratia ut publice
 constet, Age, Vir Nobilissime atque
 Amplissime Domine *Denkere*, A-
 cademiæ nostræ Juliæ Secretarie o-
 ptime merite, *Ducale Diploma*,
 celsissimâ Conditorum manu gra-
 tiosissime roboratum, accipe, evol-
 ve, & in publica hac panegyri clare
 prælege.

(Se-

(*Secretarius Ducale Fun-
dationis Diploma è mem-
brana publice prælegit.*)

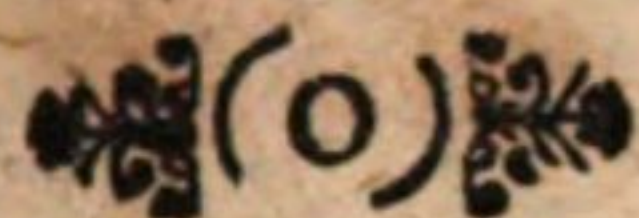
Ufibus verò Academicis , *sacri*
præsertim Ministerii Candidato-
rum profectibus , egregium hoc tem-
plum sacrum esse voluerunt Deus
Ducesque. Qui sacer Dei & Prin-
cipum scopus ut omnibus clarius in-
notescat, Age, Amplissime Domine
Secretarie , & *alterum Diploma*
Ducale , de illustri Templi hujus
scopo

scopo , prehende , & clara iterum
voce prælege.

*(Secretarius alterum de
Exercitiorum sacrorum
norma Ducale Diploma
publice prælegit.)*

Quod igitur felix sit faustumque!
DEI nomine , Serenissimorum Du-
cum , RVDOLPHI AVGVSTI
& ANTHONII VLRICI , Do-
minorum nostrorum Clementissi-
morum , autoritate & mandato , re-
ligio-

ligiosam hanc celebritatem lætus &
serenus auspicor. Sacram hanc, no-
vam, divinis studiis dignam ædem,
Academiæ & religiosorum Studio-
rum commodis dedo, trado,
atque committo.

Et sunt etiam hanc celebritatem
serius suspicor. Quam hanc no-
vam, diuina studiis dignam acdem,
Academice & religioforum studio
forum commoda deo, crado,
atque commito.

ORATIO

IN NATALI ACADEMIAE IVLIAE

D. XV. OCT. MDCCIII.

DE

TEMPLO AVGVSTI-
NIANO

SIVE

PORTA COELI

publice recitata

A

IO. ANDR. SCHMIDT

Th. D. P. P.O. Fac. Theol. Seniore & Abbate
Mariaevallensi.

ORATIO

IN THE ACADEMY OF THE LILLIAN

DAY OCT. 1841

18

TEMPLE OF AVESTA

AND

THE

PORTA CORNELIA

publica

IO. ANDR. SCHMIDT

TH. D. R. O. For Theol. Science & History

in the Academy

PRO - RECTOR ACADEMIÆ JULIÆ

HERMANNVS von der *Hardt*/

PRÆPOS. MARIÆB. LINGG. ORIENT.

PROF. P.

CIVIBVS S. D.

Vam fausto successu altiorique gradu
Academia hæc Julia indies assurgat, læ-
tior quotannis atque fortunatior sem-
per Natalis palam denunciat. Quæ incrementa
non solum Academiae gloriam & decus illustre
parant, sed & Professoribus æque ac Studiosis e-
gregia doctrinæ præsidia subministrant. Et di-
sciplinarum ornatus, & publicus librorum appa-
ratus, & amplissimorum novorum ædificiorum,
templorum, bibliopoliorum, & bibliothecarum
celsa monumenta, oculos animosque omnium

jure meritoque in admirationem rapiant. Quid-
ni ergo hodierna luce Natalem Academiae novum
læti celebrabimus. Superiori anno hoc die novæ
Bibliotheca Academica Rudolphæa memorabilia
commemoravimus. Nunc Venerabilis Cœnobii
Mariævallenſis Abbas, Dominus JOH. ANDRE-
AS SCHMIDIVS, Theologiæ Doctor, Ejusdemque
& Antiquitatum Sacrarum Prof. Publ. O. cele-
berrimus, Collega noſter conjunctiſſimus, in pu-
blica Panegyri *de novo Templo Academico Colle-
giali* ornatè dicere inſtituit. Hunc igitur poſt
ſacra publica, quæ pro Academia ſalute in tem-
plo Sancti Stephani hodie fient, in Magno Juleo
poſt meridiem audietis differentem. Utrobique
vota pro Veſtris & Academia communiſ nobis-
cum concipite. Valetè, & in utroque loco con-
fluite.

P. P. d. XIV. Octobr. Anno
MDCCLIII.

Illuxit

Magnifice Domine Vice Rector

Decani omnium ordinum spectabiles

*Viri summe reverendi, consultissimi, experientis-
simi amplissimi atque excellentissimi, Domini
Professores, collegae honoratissimi*

Plurimum rev. DN. pastores, hospites clarissimi

Tuque

*Nobilissima studiosorum corona seculi praesentis
spes pulcherrima, certissima!*

*L*uxit iterum exoptatissima illa lux, innume-
ris beneficiorum radiis adeo coruscans, ut ad-
miratores suos, numero & majestate bonorum,
in has terras, hanc scholam, universamque
hanc urbem collatorum, tantum non oppri-
mere videatur. Haec enim est illa dies, qua gymnasium ex

urbe Gandersheimensi, loco ab annis amplius octingentis
 literarum & pietatis cultui destinato, in oppidi hujus aedes
 spatiosas & amplas, ad monasterium Mariaevallense spectan-
 tes, non sine pompa a gloriosissimo principe IVLIO trans-
 latum, publice academiae nomine apertum, solenni ritu in-
 auguratum, pietati, literis & virtuti consecratum, atque
 piis votis Deo immortalis fuit commendatum. Plura qui-
 dem, eaque fatis magna illo tempore regiones Brunsvico-
 Luneburgicae viderunt e manu summi numinis exhibita be-
 neficia, pacem universis provinciis restitutam, collapsam
 ferme remp. novo ordine instauratam, & religionem ad
 primorum seculorum simplicitatem revocatam: illud nihilo-
 minus palmam reliquis praeipere concedent omnes, qui
 scholas illustres, chori forique certissima esse praesidia sibi
 habent persuasum.

Haec est illa dies, quae dedit nobis Iuleum, amplissi-
 mum hoc musarum theatrum, in quo extruendo & neces-
 sitatis & commoditatis & dignitatis rationem fuisse habi-
 tam, luculenter deprehendent harum rerum periti. Aeter-
 num hoc est rectissimi de studiis & literis judicii, amorisque
 in academiam perpetui monumentum, a divo HENRICO
 IVLIO erectum. Ornamentum est hujus urbis vicinaeque
 regionis, alliciens externos, & musarum cultores ad capeffen-
 da studia mirifice excitans. Quamvis enim musae princi-
 pum domos pauperumque tabernas æquo pulsant pede, &
 eadem promptitudine cum Apolline eligant Parnassi colles,
 cum Hieronymo secessum Bethlemiticum, cum Simone sty-
 lite columnam: nescio tamen quid divini in se habeat apta
 omnium partium in hac structura dispositio, non oculos
 duntaxat recreans, sed ipsam etiam mentem in sui, doctri-
 narumque in ea propositarum amorem rapiens.

Haec

Haec porro est illa dies, quae alterum academiae nostrae ornamentum, bibliothecam puto in sacrario illo dispositam, a divo FRID. VLRICO fuisse concessum, nobis in memoriam revocat. Viderat gloriosissimus princeps animari vastum hoc corpus a doctoribus tota die publice profitentibus, sed deesse adhuc instrumenta, quibus omnium ordinum doctores, sine magno suo incommodo & reip. literariae detrimento, carere non possunt. Effecit ergo, ne, cum ceteris rebus, plerisque academiis fere par & vere regia hac domo superior sit, hac tamen re inferior esse videatur: atq; bibliothecam, in aula Guelphica adservatam & diversis locis, sumtibus quoque magnis collectam, in has sedes, simulque in usus nostros, quos unusquisque nostrum amplissimos sentit, transferri curavit.

Quid quaeso hac ipsa academiae natali die dicam A. O. O. H. de amplissima dote academica, unde professorum salaria distribuuntur, unde communi mensae subsidia porriguntur, unde alia etiam exhibentur, ad academiae hujus commodum ornamentumque spectantia? quid de aliis proventibus magnifice concessis, quid de salariorum augmentis, beneficiis in singulos quoque collatis? Quid de nova illa bibliotheca *Rudolphea*, quae & optimis ex omni ordine atque aetate libris adeo referta, ut majus jam desideret spatium, & praeterea rebus mirandis superbit, quas vel natura vel perita artificis manus produxit? Haec ipsa dies profecto me deficeret, si argumenta illa, ab aliis jam integris orationibus occupata, hac vice repetenda in me susciperem. Ea enim est harum rerum conditio, ut, quae a Iustino de Nini fortitudine dicuntur, proximam quamque victoriam instrumentum fuisse sequentis, merito ad illam mutatis quibusdam transferri possint: *proximum quodque*

quodque beneficium instrumentum fuisse sequentis. Vix quippe bibliotheca illa Rudolphea academiae fuerat tradita neque dum in suos reposita loculos, ecce templum Augustinianorum a Ser^{mis} patriae patribus, DN. RVD. AVG. & DN. ANTH. VLRICO Dominis nostris clementissimis, nobis conceditur in usus academicos, de quibus omnes fere academiae, certe potiores, sibi gratulantur. Quantum hoc sit beneficium, quantum IVLIAE nostrae ornamentum, quantumque hujus commodum, animo quidem meo aestuare valeo, pro rei amplitudine autem eloqui non possum. Tentabo tamen quid vires meae valeant, atque fata hujus templi monasteriiq; Augustiniani adversa & secunda, quidque commodi ex ejus restauratione in studiosam praecipue juventutem derivari poterit, paucis indicabo. Cumque omnibus constet, mihi, inter barbaros saepius versanti quam latinos scriptores, non esse datum ornata ac diserta oratione explicare id quod proposui, qualicunque saltim dictione illud commemorabo, de favore vestro A.O.O.H. plane securus.

Repetituri igitur templi & monasterii Augustiniani fata, ab historicis notatum legimus, circa annum nonagesimum sec. XIII ad finem properantis, monachos quosdam ex Porta coeli, coenobio ad sylvam Herciniam, in agro Stolbergico, qui se Eremitas Augustinianos vocant, in urbem hanc venisse, ut specularentur, an bonum hic esset habitare. Fuerunt illo tempore quinque in universum congregationes eremitarum, quarum prima S. Guilelmi, altera S. Augustini, tertia Io. Boni, quarta de Fabali & quinta de Brictinis: ex his nomen eremitarum, S. Augustini illa absolute obtinuit. Hos, referente Auberto Miraeo, Innocentius IV. qui anno MCCXLIII. summum gessit pontificatum, hic, illic

Meibom.
l. 3, R. G.
p. 231.

de Augu-
stinian,
p. 13.

illic sparsos in unum corpus contraxit, loco habituque conjunctos ad S. Augustini regulam aggregavit, ac multis ornatos privilegiis, FF. Prædicatorum instar & Minorum in urbibus habitare jussit, ut ecclesiae melius possent prodesse & inservire. Optimum hoc consilium multo etiam diligentius tradunt exsecutum esse Alexandrum IV. ejus successorem, coelesti quadam visione impulsus, cum ei B. Augustinus grandi capite, membris autem exilibus apparuisset. Nomen autem eremitarum, ab initio ex solitudine desumptum, postea etiam in mediis urbibus retinuerunt, distincti non duntaxat ex hoc capite ab aliis Augustinianis, qui canonici regulares appellari solent, sed etiam habitu & proventibus: illi vestem habent nigram, hi tunicam candidam cum toga lintea: illi ex mendicatione vivunt, cum hi ad eam non sint adstricti. Quamvis vero, ut ab ipso S. Augustino hunc ordinem institutum credam, autoritate sermonum ad fratres de Eremo, adduci minime possim, cum sint ejus venerando nomini suppositi, consentientibus, præter Alexandrum Natalem O. D. doctorem egregium, quam plurimis ecclesiae latinae scriptoribus clarissimis: nihilominus ad regulam S. patri tributam vel alii Augustino, (quam nominum permutationem saepe accidisse scimus,) tribuendam, illorum mores ab initio fuisse formatos nullus dubito.

Hujus familiae fratribus in hunc locum excurrentibus, senatus oppidanus xenodochii sui aedes, a Commendatoribus Supplinburgensibus in usum pauperum emtas & honori Sp. S. consecratas, sub certis conditionibus obtulit, eosque, qui antea in iis habitabant, in suburbium occidentale secedere jussit, atque ibi de habitatione nova, qua hodie-num fruuntur, providit.

Erat tunc Werthinensis Praeful, Henricus hujus nomi-

nie primus, in serie abbatum XLI, dynasta de Wildenberg. Is ipse est, qui non tantum cives Helmstadienses banno Rudolphi Imper. obstrictos hoc anno liberavit, sed in oblationem quoque a senatu fratribus factam consensit & porro monachis permisit, ut aedes in monasterii formam exaedificarent: qui vicissim, ne ingrati viderentur, se singulis mensibus missam unam pro animabus omnium christianorum cantaturos, abbatem insuper omnium bonorum operum suorum participem facturos, pro aevi illius more in se receperunt. Iuvarunt & illos eodem anno alii, fratrum paupertate permoti, quos inter invenio Ottonem Paderbornensis ecclesiae episcopum, qui omnibus vere confectis & devotis, praedictorum fratrum locum & monasterium devote visitaturis, vel manum porrecturis adiutricem, ad XL. dies de inuncta sibi poenitentia misericorditer relaxavit, (*sunt verba diplomatis,*) dummodo de divina fuerit voluntate. Volradus etiam ecclesiae Brandenburgensis episcopus anno MCCXCVII. in gratiam horum fratrum, omnibus Christi fidelibus, ecclesiae hujus structurae manus porrigentibus, relaxationem concessit XL. dierum & unam carenam, (loquor cum literis) de inuncta poenitentia, dummodo episcopus dioecesanus consenserit.

Interea sua sorte contenti, piarum mentium liberalitatem expectabant & sacra peragebant in oratorio & capella Spiritus S. Circa annum septimum vero seculi XIV. si modo chartae antiquae fides habenda, majora molientes, illam templi partem, quae forum spectat, construere coeperunt, atque ab Henrico abbate, territorii tunc domino, facultatem obtinuerunt, ut structuram muri, sub terra & extra terram extendere possent versus forum ad quatuor pedum longitudinem, ex alia vero parte versus institores ad duorum

rum pedum longitudinem, secundum anguli recti mensuram. Cum vero annales Ludgeriani in MSto adhuc latentes, luce tamen publica dignissimi, templi structuram forte rectius referant ad annum XCVII. seculi XIII. dubium mihi oritur de errore in numeris chartae illius commisso; & idcirco priora ista ita esse sumenda putavi, ut praeter fundum ab abbate antea concessum, exiguam illam accessionem quatuor & duorum pedum postea demum fratribus, in opere extruendo jam occupatis, datam fuisse judicarem. Ipsa praeterea structurae lapidumque diversitas hoc adhuc die vestigia oratorii Spiritus S., monasterio tunc contigui, alia esse ostendit ab illis novi templi forum versus tendentis. Constant haec ex lapide duriore quadrato, illa ex rudiore. Templum ipsum postea nomen accepit *portae caeli*, ut memoriam illius servarent monachi, ex qua exierant.

Ceterum tam insignia cum in hos fratres contulerit beneficia Henricus abbas, factum fuisse arbitror, quod ille monasterium hoc fundasse credatur. Secutus in eo fuit exemplum S. Lüdgeri, primi in his oris claustris, S. Benedicto dicati, conditoris. Ut enim vir sanctus suum instituit, in quo erudirentur juniores, qui tanquam legati in Vandalorum regiones diffeminandae veritatis gratia amandari possent; ita Henricus quoque voluit, ut Augustiniani nostri evangelium Christi in his aliisque terris docerent. Et si famae credendum, habuit ex illo tempore monasterium multos doctos & religiosos viros, qui muneri suo pro viribus & illorum seculorum genio satisfecerunt. Non parum ad haec officia eos impulit ipse mendicantium ordo, in quo paupertate magistra ad meditationes & studia dirigebantur magis, quam alii, maximis proventibus in diversas distracti partes. Ne etiam fratribus aliorum conventuum suis visitationibus

& mendicationibus obessent, cum Augustinianis eremitis de Thanglum MCCCXCIII. transegerunt de certis terminis ab utraque societate observandis, & visitationem terrarum vicinarum a dextris civitatis Godebus sibi vindicarunt, illis cedentes a sinistris reliquas, confirmante haec omnia Priori provinciali provinciae Thuringiae & Saxoniae, addita comminatione poenae trium mensium indispensabiliter sustinendae.

In hoc rerum statu postquam illud religionis domicilium, per ducentos annos & quod excedit, possederant monachi, anno MDXXVII. ipso die nativitatis Mariae, conventus ad quaternarium numerum jam redactus, senatui oppidano monasterium cum sigillo, juribus, praerogativis redditibusque omnibus solenni ritu, loco curiae publico, liberrime tradidit. Promisit illi laudatus senatus vicissim, se velle, necessitate forte exigente, patribus sufficienter prospicere, ne de se necessum habeant conqueri. Aderant enim, ut mihi quidem videtur, illa tempora, quibus indulgentiarum vis enervari coepit, &, suscepta reformatione evangelica in his vicinisque Marchicis terris, termini mendicationum angustiores facti, non amplius eum suppeditabant proventum, qui conventui alendo sufficeret. Illis ergo ex monasterio & urbe discedentibus, cives Helmstadienses hoc templum concionibus matutinis & pomeridianis destinasse dicuntur, templo S. Stephani aliis sacris adhuc dicato. Tandem & hoc vacuefacto, nostrum fuit desertum, neglectum, & temporis rerum edacis lapsu in eam collapsam molem, quam superiori anno omnes tristi adhuc adspiciebamus vultu. Integro dein seculo elapso, anno nim. MDCXXIX. F. Woltherus Henricus Streursdorff SS. Th.D. & ordinarius Coloniae professor, ordinis eremitarum S. Augustini

gustini commissarii per Saxoniam, a senatu oppidano templum & huic proximum claustrum per literas repetiit quidem, sed ob mutatam rerum faciem non obtinuit, ad probante responsum hoc gloriosissimae memoriae Duce FRID. VLRICO. Verum enim vero ea ratione nondum fuerat consultum sacro huic loco, qui singulis fere annis maiora sentiebat detrimenta. Tectum turris totiusque templi nec sibi nec muris tuendis amplius par, mole sua in terram praecipitatum. Pars muri minabatur ruinam, pars alia in se ipsam collapsa liberum cuivis concedebat aditum. Fenestrae ad unam omnes excussae, suggestus sublatus, altare remotum, nullus amplius templum decens ornatus, ipsi quoque lapides sepulchrales, magno historiae & ordinis & urbis hujus damno, effossi, solum relinquebant nudum. Testes hujus rei sunt oculi omnium, qui per biennium duntaxat nobiscum fuerunt commorati.

In summa hujus loci infelicitate id nihilominus felicitatis loco reputavi, quod ille, ut multis in locis, proh dolor! observavimus, non fuerit mutatus in stabulum, sed in hortum. Cum prima vice hanc metamorphosin mihi videre licuit, ingemui quidem & vox faucibus hæsit, sed nescio quid simul boni ominis inde ceperim. Ipse horti qualitercunque culti conspectus, imaginem mihi referebat ecclesiae in terra adhuc militantis, quae credentes & sanctos cum malis admixtis in sinu suo habet, haud aliter ac hortus arbores bonas & malas, herbas salutare & noxias, inutiliaque terrae pondera. In illo parietis loco, ubi cathedra ecclesiastica proxime erit statuenda, vitis in crucis formam serpens mihi promittere videbatur, Christum vitem veram, cujus nos sumus rami, crucisque fructus multiplices ex eo omnibus, quibus volupe erit hæc talia audire, esse proponendos, præ-

dicandos. Respondit omni illi res ipsa, Deo sint grates aeternae! Tetigit enim digitus optumi maxumi numinis, cui res nostrae nunquam non curae cordiq; fuerunt, serenissimorum patrum patriae DN. RVDOLPHI AVGVSTI & DN. ANTONII VLRICI Dominorum nostrorum clementissimorum pectora augusta, ut consilia principibus digna agitarent, de templo hoc restaurando, eoq; academiae nostrae in usus diversos concedendo. Superaverant huc usque diversae per Germaniam academiae in hoc uno nostram, quod illae superbierint templis academicis saepe splendidis, nostra vero hoc bono caruerit. Sed placuit serenissimis principibus filiae suae hanc etiam imponere coronam, ut pari cum aliis posset ambulare passu. Dictum, factum! Templo a sordibus purgato, clementissimo illorum jussu & sumptibus muri, collapsi aeq; ac a perpendiculo recedentes, iterum erecti, & his tectum cum turri impositum. Reliqua adhuc surgunt sub artificis manu, introitus forum versus plane magnificus, suggestus & altare ex dono B. collegae nostri, lacunar fornicis in modum opere egregio, sedilia, fenestrae, campana, pavimentum ex lapidibus quadratis & quae non alia. Quoties haec talia mecum meditor, quoties quotidie coram intueor, toties non possum non gloriam secundi hujus templi judicare majorem priore. Si quis esset defunctis patribus sensus, vel ipsi post breve tempus chorum adirent, profecto templum Augustinianorum quaererent in ipso hoc templo.

Vidistis, arbitror, A. O. O. H. templi monasteriiq; hujus tristia & laeta fata. Audivistis illius mutationes diversas, xenodochii nim. & oratorii Sp S. in portam coeli, portae in hortum culinarem, & horti in templum academicum, quae omnium optima est mutatio, cum procedat in melius, ante paucos adhuc annos extra vota nostra positum. Sed
cui

cui bono sacra illa aedes restauratur & ornatur? Cur tot sumptus impenduntur, in pauperum forte aliorumque usus erogandi? Non jam in illum dicendi campum excurram, ubi se mihi amplissimam offerrent materiam, ornamentum sc. totius urbis, quae huc usque transeuntibus ob domum hanc neglectam fabula fuit: emolumenta in pauperes nobiscum commorantes redundantia: varii academici usus, quos aliae academiae, principum gratia, experiuntur, quorumque recensio singularem sibi postulat & aliquando habebit operam. Vnius duntaxat boni faciam mentionem, certe non postremi, cujus uberrimum fructum praecipue sentient sacris studiis addicti. Horum studia volunt Ser^{mi} nostri principes in illo ipso loco perfici, ut, quae in auditoriorum subselliis audiverunt, in succum & sanguinem convertant atque ipso opere exercitioque ad munus ecclesiasticum praeparentur. Eum in finem collegia, certo adstricta numero, constituentur, quorum membra statutis temporibus publice ad populum faciant sermonem, non profanas sapientem doctrinas, sed mysteria a seculis abscondita, in verbo Dei revelata: non pompa rhetorum, sed humiliter simpliciterque incedentem: non verbis hominum, sed quantum fieri potest Dei eloquiis, quibus solis vis convertendi hominum animos competit. Docebuntur ibidem nostri, diverso auditorum, rudium, mediocrium & eruditorum, captui se attemperare, nunc lac simplicis doctrinae, nunc duriores exhibere cibos, ut cum Paulo omnia fieri possint. In hoc labore quidem nonnulli omne momentum positum esse sibi adeo persuadent, ut etiam aliis destituti subsidiis, ad sacrum & angelis tremendum munus non ire, sed plane praecipites ruere audeant. Quantum autem hi a scopo aberrant, suo, utinam non & aliorum, damno

damno experientur. Plura sunt, quorum in agendo prom-
 titudinem sibi acquirere debet sacrorum cultor, si homo
 Dei perfectus & ad omnia aptus audire ex re & vero stu-
 det. Studium, quod a quaestionibus elementorum fidei
 & reddendis responsionibus catecheticum dicitur, quo non
 est utilius ullum, quodque scholam Alexandrinam, pri-
 mis post Christum seculis, prae reliquis ecclesiis fecit ce-
 lebrem, in academiis statim est colendum, urgendumque.
 Laboramus enim hodie in plerisque locis multitudine con-
 cionum, quae finem praefixum non consequuntur culpa
 hominum, saepe in templis ut lapides lapidibus, ligna li-
 gnis infidentium. Cum his ergo proximior versandi ratio
 erit quaerenda, quae se offeret in examine credendorum
 agendorumque, vel ex concione ipsa vel catechesi instituto.
 Hac via singuli, dum quaestionibus eos exercemus, red-
 duntur attentius & in eam rerum intelligentiam deducuntur,
 ut postulantibus rationem fidei suae dare queant. Tale
 est hoc studiorum genus, ut negotium saepe faceffat ho-
 mini in eo minime exercitato, qui malit aliquoties habere
 conciones, quam semel catecheticum instituere exerci-
 tium. Et profecto tantae facilitatis hoc minime esse judi-
 cabunt illi, qui auditores suos non psittacorum more me-
 moriae impressa proferre, sed sensum verbis comprehen-
 sum exprimere volunt. Hunc autem finem ut obtineamus,
 opus est peculiari accommodatione ad singulorum ingenia,
 commoda facili rerum illustratione, ex usu cotidiano etiam
 desumpta, brevi & nervosa dogmatum probatione, ne pro-
 lixitate obruantur; quae singula labore demum improbo
 acquiruntur. Quid ergo utilius, quam in illo quoque
 templo habere tempus quoddam exercitium hoc incho-
 andi, quod toto postea officii tempore est agendum ea
 prom-

promptitudine, quam anrecedentes actus crebro iterati pepererunt.

Jungetur & huic aliud, studium nimirum biblicum, sine quo nec studiosus theologiae nec minister ecclesiae esse diciq; potest. Si enim turpe est Icto, sine legibus loqui, quid de sacrorum cultoribus magistrisque dicemus, quando in sacra scriptura hospites, formam sanorum sermonum servare nesciunt? Quapropter eodem in loco illis monstrabitur ratio interpretandi verbum Dei, inveniendi per legitima media argumentum libri vel capitis vel sectionis alicujus, haec cuncta disponendi in certas classes rationum vel probantium vel explicantium vel illustrantium, deducendi denique ex rite dispositis certa confectionaria, fidem moresque concernentia. Non erit labor iste inanis, sed multos feret fructus, ad exemplum pluviae coelo quidem descendens, sine salutari effectu autem non redeuntis ad altiora, teste ipso numine divino.

Plura studiosae juventuti etsi promittere possem, hac tamen vice, ne promissis tantum dives esse videar, nolo; de eo certus, quod majora hoc templum sit praestiturum commoda, quam forte mente nunc concipere possumus. Erit vobis templum illud *porta coeli*, per quam via indicabitur qua itur ad astra, a vobismet ipsis & aliis unice calcanda. Si olim solennia in eo fuerunt celebrata sponsalia, & vos eritis ad Christum, sponsum vestrum, deducendi, ut & alios ei jungatis & aliquando sistatis ecclesiam sponsam immaculatam. Haec si ipsi obtineatis & per vos alii consequantur, quae quaeso ulterius votis vestris a Deo exposcere poteritis?

Sed in tanta bonorum abundantia quid nostri quoque sit officii, sedulo cogitandum erit. Subjectissima nimirum

C

mente,

mente, splendidissima illa & multis nominibus commendatissima dotis academicae accessio est suscipienda; omnibusque modis eo laborandum, ut sanctissimae Ser^{morum} patrum patriae voluntati respondeat eventus. Studiis sacris & vita viris doctis digna monstremus, beneficium hoc in indignos non fuisse collatum. Cumque his omnibus praestitis, praeter obsequii gloriam nihil Ser^{mis} exhibeamus, D. T. O. M. precibus nostris diu noctuque in templo aequae academico ac hoc musarum sacrario erit exorandus, ut sua gratia debiles nostras vires sublevet & omnia clementissime nobis concessa largo foenore compenset. Concede illis se-nectutem florentem, regimen stabile, remp. pacatam, felicem consiliorum exitum & quicquid piorum principum corda sibi, ecclesiae, & reip. salutare poterunt quovis modo exoptare. Sed & Tibi ipsi aeternae & misericors Deus, ob innumera hoc anno in nos collata beneficia, grates, quas possumus maximas, & immortales toto pectore agimus & habemus. Tuum namque unice beneficium est, quod in luta haec academia, tuae gloriae mancipata, non solum immota & incolumis persistit, sed etiam pristinum vigorem famamque, qua dudum orbem implevit, retinet. Tui instinctus est, quod Ser^{mi} principes superius memorati singulari & inusitata sollicitudine charissimo huic pignori subvenerint in magnifica templi academici extruptione. Tuae providentiae est, quod Ser^{mus} ac Pot^{mus} academiae hujus magnificentissimus director juxta cum reliquis Ser^{mis} DNN. nutritoribus partem suarum curarum esse voluerit scholae nostrae incrementum atque omnium ordinum ornamentum. Tua gratia est, quod in amplissimo docentium ordine omnes vivi supersunt atque incolumes. Tibi debetur, quod nec domibus incolae, nec mensis convic-
res,

res, nec cathedrae disputantes, nec doctoribus solita auditorum frequentia publice privatimque desit: studiaque ipsa & omne genus disciplinae eodem quo ante fervore, eadem diligentia, eodem successu tractentur.

Tuere porro pater O. M. Ser^{mam} ac Pot^{mam} domum Brunsvico Luneburgicam & in ea Ser^{mum} ac Pot^{mum} Academiae Directorem Magnificentissimum ac reliquos DNN. Nutritores clementissimos, aque periculis & malis tutos atque immunes praesta. Serva & academiae huic vigorem suum, ac largire, ut indies magis magisque efflorescat, nec ante cum novo suo templo quam mundus hic esse desinat. Adesto omnibus in eo docentibus ac discantibus, sicque cunctos rege ac moderare, ut quod sui numeris est, alacriter & strenue faciant, bono ecclesiae & reip. cui destinati sunt. Tibi soli laus, honor & gloria in omnia seculorum secula!

ORATIO
DE
ERVEDITA PIE-
TATE
STVDIORVM ACADEMI-
CORVM FINE.

QVAM
IPSO INAUGVRATIONIS DIE
IN
TEMPLO ACADE-
MICO

habuit
CHRISTOPHORVS TOBIAS WIDEBVRGIVS
S. Theol. D. & Prof. Publ Ordin.

ORATIO

DE

ERVITA PIE

TATE

STVDIORVM ACADEMI

GORVM FINE

GRAM

ISSO INVAGINATIONIS DIE

TEMPIO ACADE

MICO

ADPUE

CHRISTOPHORVS JOHANNES WILDBERGIVS

S. Theol. D. & Phil. Publ. Ordin.

Magnifice Domine Vice-Rector

Speſtabiles Domini Decani

Viri maxime Reverendi, Nobiliſſimi, Conſultiſſimi,

Ampliſſimi, Profefſores omnium ordinum

excellentiſſimi, Collegæ Honoratiſſimi,

Ut & Tu genere, virtute & eruditione florentiſſima

Civium Academicorum concio, ſpes

patriæ maxima,

*Denique & Vos, quotquot auditum, quotquot ſpecta-
tum aſtiſtis, Hoſpites atque Peregrini.*

Servite Domino in lætitia! Celebrate Deum, & benedicite nomini ejus! quoniam bonus eſt Jehovah, in ſeculum miſericordia ejus, & uſque in generationem & generationem veritas ejus.

Quoties omnem præteriti temporis memoriam ab ipſis Academiae hujus natalibus repetens, præcipua ſimul beneficia mente revolve, quæ cœli terræque Dominus, pro in exhausta, qua genus noſtrum proſequitur, bonitate invineam hanc quam ipſe plantavit, in florentiſſimum, inquam, hoc Eccleſiæ & Reipublicæ ſeminarium benigniſſima manu hætenus contulit; in centum & viginti ſeptem

annorum decursu tres præcipue dies numero , quos Academia Julia præ cæteris omnibus inter publica gaudia , & devotas divini nominis celebrationes , in jubilationibus, summa festivitatis solennitate peregit. Primum ex his proavi nostri viderunt, primum Academiae natalem inter publica gratulationum certamina celebrantes. Alterum avorum nostrorum oculos aspexisse novimus , quotquot eorum Julei nostri majoris inaugurationi duodecimo superioris seculi anno interfuerunt , & augustissimum illud pietatis & eruditionis theatrum novendecim annorum intervallo regia munificentia extructum publice dedicari & summa celebritate consecrari viderunt. Tertiæ solennitatem aliqui nostrum his oculis vidimus , plurimorum qui hic adstant parentes nobiscum celebrarunt ; quando post annum à natali centesimum felicissime expletum alterius seculi auspiciis summa animorum lætitia exordiebamur. Hodierno die, quod felix & faustum sit ! quartum illuxit Academiae Juliae festum, pari solennitate, & non minore animorum exultatione à nobis omnibus peragendum : postquam ad solennem templi hujus academici consecrationem, cum venerabili Patrum academicorum concione , cum florentissima Studiosorum civium corona, insigniis illa Hospitum & peregrinorum multitudo confluit. Ecquid vero in hac tam læta , tam illustri, adeo sancta , tam insperata , nemini nostrum unquam visa , nec posteris nostris posthac unquam repetenda solennitate nostrarum præcipue partium esse existimamus? Mihi quidem ita videtur, nihil prius, nihil potius, nihil solennius hac præsertim luce à nobis fieri, vel institui posse, quam si in publicis divinæ benignitatis celebrationibus, ac devotis ad Deum precibus præsentis diei festivitatem pia religione peragamus. Nam
si ullo

si ullo unquam tempore divinæ providentiæ sensus ad decantandas supremo Numini laudes nos invitavit, hic profecto dies, festi hujus solennitas, loci hujus sanctitas, unumquemque nostrum admonere debent, ut quod matutinis horis in sacra hac æde devotissimo pectore cepimus, pari pietatis affectu nunc prosequamur, vespertina labiorum & animorum nostrorum sacrificia Deo submissa mentis veneratione persolventes. Celebravimus Dominum in clangore buccinæ, laudavimus eum tibiis, in tympano & fistula, exaltavimus nomen ejus in cymbalis jubilationum. Agite, Auditores, & quotquot oculos atque aures in me convertistis, agite, inquam, & elevate potius vestri partem ad immortalem cœli terræque Dominum. Laudes dicite Deo nostro. Celebrate mecum in spiritu & veritate unum verum Deum, Patrem, Filium & Spiritum sanctum. Quia bonus est Dominus, quia misericordia ejus in seculum, quia veritas ejus in progeniem atque progeniem. Gratias supremæ Majestati mecum persolvite, quod pro ineffabili benignitate sua, & inexhausta misericordia ad universitatem hanc gratiæ suæ oculis respexerit, & religiosissimorum Principum ac Minorum nostrorum DN. RUDOLPHI AUGUSTI & DN. ANTONII ULRICI devotissimis animis hanc mentem divini Spiritus afflatu inspiraverit, ut inter gravissimas quas pro publica totius Germaniæ salute & tranquillitate periculosis his temporibus susceperunt curas, summæ benignitatis radios ad Illustrem hanc scholam deflectere, & de templo quodam academico pro sacris docentium & discipulorum exercitationibus, incertissima Ecclesiæ commoda excitando cogitationes suscipere non dedignarentur. Tu, clementissime Deus, Tu, benignissime Pater, suscepta de hoc negotio con-

filia divino Numine Tuo direxisti, Tu, Rex regum & Domine dominantium Tu Serenissimorum Principum in provinciis his Majestatis Tuæ vices sustinentium mentes sic permovisti, ut pro suprema, qua Tuo beneficio pollent, potestate, & incomprehensibili in academiam suam Juliam gratia, misso ad eum finem peculiari prolixo donationis diplomate hoc Augustinianorum quondam cœnobium Academicis usibus clementissime consecrarent. Quis non in eo manifesta veneratur inperscrutabilis directionis vestigia? Fundaverat monasterium hoc decimo post millesimum & trecentesium anno HENRICUS, qui inter Abbates Werdenenses primus hoc nomine appellabatur. Hic introductis monachis novum cœnobium fausto omine cœli Portam vocaverat. Prodierunt ex hac porta, ut temporum illorum annales referunt, plurimi viri religiosi, pietatis & eruditionis laude clarissimi, qui salutarem de Christo doctrinam per Germaniæ provincias late propagarunt, donec exorta Evangelii luce abusus ad augendas Cleri opes in Ecclesiam invec̃ti vilescerent, & Augustiniani deficiente victu monasterium suum ultro desererent. Contigit hoc circa annum quinquagesimum, antequam JULIUS Brunsvicensium ac Luneburgensium Dux, Religionis orthodoxæ vindex acerrimus, rei literariæ Patronus incomparabilis, Heros maximus, sanctæ recordationis Princeps, Academiam Juliam non Brunsvicensium modo & Luneburgensium provinciarum, sed totius Germaniæ ornamentum, & Augustum præclarissimorum studiorum sacrarium instituens, in hac ipsa urbe Helmstadiensi novam aperuit, pluribus patentem, cœli Portam. Ex eo tempore Augustinianum templum in hoc fori frontispicio extructum sic vetustate collapsum, ut tandem non nisi rudera superessent, tristissimum

mun *pristini* *splendoris* *indiciu* *præferentia*. *Ipsa* *moles*
ê *solido*, & *magnam* *partem*, *quadrato* *lapide* *structa*, *sine*
recto, *sine* *capite* *stabat*, *nullum* *propemodum* *latus* *rectum*
servabat *situm*, *omnia* *ruinam* *minitabantur*. *Interea* *Sere-*
nissimi *ac* *Potentissimi* *Principes* *ac* *Domini*, *DN. RUDOL-*
PHUS AUGUSTUS, & *DN. ANTONIUS ULRICUS*
Duces *Brunsvicensium* *ac* *Luneburgensium*, *Academiæ* *suæ*
Julia *hodie* *Directores* *magnificentissimi*, *Domini* *nostri* *Cle-*
mentissimi, *qua* *sunt* *in* *Deum* *pietate*, *qua* *sunt* *in* *iis* *quæ* *ad*
Ecclesiæ *salutem* *pertinent*, *vel* *constituendis*, *vel* *promo-*
vendis *cura* & *sollicitudine*, *ipsi* *animadvertabant*, *plurimis*
ê *sacrorum* *studiorum* *cultoribus*, *præclaris* *literarum* &
sapientiæ *studiis* *mediocriter* *cultis*, *nec* *non* *necessaria* *the-*
ologicarum *rerum* *notitia* *instructis* *aquam* *subinde* *hæ-*
rere, *postquam* *ex* *academia* *in* *domum* *Dei* *viventis* *trans-*
lati *salutarem* *de* *Deo* *doctrinam* *in* *fidelium* *cœtu* *pro*
auditorum *capitu* *populariter* *explanare*, & *reliquas*, *quæ*
ad *pium*, *eruditum* *atque* *prudentem* *divinorum* *mysteri-*
orum *dispensatorem* *pertinent*, *muneris* *ecclesiastici* *partes*
expedire *jubentur*. *Inter* *plurimas* *mali* *causas*, *si* *non* *præ-*
cipua, *certè* *haud* *postrema* *videbatur* *esse*, *quod* *plurimi*
studioforum *variis* *sapientiæ* *partibus* *expoliti*, *in* *his* *quæ*
ad *familiarem* *plebis* *usum* *maxime* *pertinent*, *parum* *ali-*
quando *exercitati* *in* *patriam* *revertantur*. *Hoc* *ne* *suæ*
academiæ *civibus* *posthac* *eveniret*, *Serenissimorum* *Prin-*
cipum *nostrorum* *excelsæ* *mentes*, *in* *hos* *præcipue* *usus*
academicos *pristinam* *illam* *cœli* *Portam* *denuo* *aperire*,
restaurare, & *in* *aptam* *Mosis*, *Prophetarum* & *Apostolorum*
cathedram *aptari* *voluerunt*. *Hoc* *vero* *totum* *quantum-*
cunque *est*, *totum*, *inquam*, *tuum* *est*, *misericordiarum*
Pater, *beneficium*. *Tu* *æterne* *ac* *præpotens* *Deus* *devota*
reli-

religiosissimorum Principum pectora permovisti. Tu divino auxilio præsto fuisti, Tu omnipotente dextra adjuvasti, ut pie cogitata, religiose constituta, sapienter cepta, incredibili celeritate perficerentur. Tuum est, clementissime Pater, beneficium, quod hoc templum academicum, hoc robore, quod muri è solido lapide structi referunt, quod tectoria illa, quod parietes omnes, quod pavimenta, januæ, fenestræ, & reliqua quæ hic videmus, cum centum aliis ad quæ oculorum acies non penetrat, ea firmitudine, ea venustate, quam sacra ædes requirebat, præter omnium spem, & plurimorum fidem novem mensium intervallo ab ipsis propemodum fundamentis suscitata, ad eam altitudinem perducta, extructa, exornata & fere perfecta conspiciantur. Non hominis hoc est, sed illius opus, qui hoc universum, & quæ ambitu ejus continentur, sine veste, sine norma, absque regula, sex dierum intervallo, omnipotente verbo formavit, extruxit, perfecit, ornavit. Ingens quoque supremi Numinis beneficium est, quod ex omni operariorum numero, quorum manibus in extruendo & perficiendo opere utendum fuit, nemo vel in minima corporis parte læsus, & omnes hodierna luce pro divino conservationis beneficio, in hac sacra æde Deo nobis cum grates persolvant. Misit Deus angelum suum, qui in maximis periculis, & manifestissimo sæpe discrimine constitutos, manu portavit, ne vel vitæ vel valetudinis jacturam facerent, quotquot in opere gloriæ suæ destinato, laboraverunt. Quid Tibi retribuet Domine pro tot tantisque beneficiis Julia tua? Maxima sunt, innumera sunt, infinita sunt, Clementissime Deus, quæ in hanc sapientiæ arcem plena manu contulisti beneficia. Conserva, conserva nobis, cœlestis Pater, munera isthæc tua, ut sicuti in hunc usque diem divi-

narum

narum humanarumque rerum scientiæ omnes , in Julei nostri auditoriis docentur , discuntur , & à mane usque ad vesperam exquisitissimis doctrinis pulpita nostra resonant, sic etiam posthac in templo hoc academico omne sacrorum exercitiorum genus, in nominis tui sanctissimi gloriam, & certissima simul Ecclesiæ commoda , nullo non tempore vigeat , floreat. Accipe Deus has omnium nostrorum laudes, exaudi publicas preces ex intimo pectore fusas, propter unigenitum filium Dominum & Servatorem nostrum.

Postquam igitur, quæ præsentis diei solennitas requirebat, divinæ laudis præconia religiose persolvimus, & pia ad coelum misimus è calido pectore vota , reliquum est, ut id exequar, quod mihi præcipue demandatum est, & de materia quadam utili, & studiosorum commodis inserviente in hoc solenni inaugurationis festo breviter dicam. Cogitanti autem mihi cujus causa cathedram hanc conscenderim, quo die, quo loco sim dicturus, ad quos verba facturus, ita plane videtur à præsentis diei celebritate minime alienum, nec ingratum fore, si de primario fine, cui tum Divus JULIUS Academiae hujus Fundator nunquam moritura laude dignissimus, Juliam suam, & Serenissimi Principes nostri templum hoc academicum destinarunt, hoc est, de erudita pietate simplici & nullis verborum floribus, vel figurarum picturis exornato sermone dicam. Verum cum & gravissimum esse hoc argumentum, & late patere, & plurima in utramque partem dici posse intelligam, faciam id quod loci, temporis viriumque suadet modus; atque adeo antequam ulterius provchar, illud summopere à Vobis contendo, ut hanc veniam concedere mihi velitis, ut ex innumerabili copia quæ ad di-

cendum accedenti suppetit, paucissima feligam, de quibus in hac solenni pancgyri verba fiant.

Si omnes in universum actiones hominum, si omne humanæ mentis consilium, si omnes vitæ instituendæ rationes metam aliquam propositam habent, ad quam veluti cynosuram omnis vitæ hujus cursus dirigatur, dubitare non licet, quin & his quibus publicum in academia docendi munus assignatum est, & iis qui in assequenda divinarum humanarumque rerum scientia operam & industriam ponunt, aliquis finis propositus sit, ad quem veluti communem metam omnes tum docentium tum discipulorum labores dirigantur. Nos quidem quotquot in hac illustri schola vel in Doctorum ordine, vel in auditorum subsellis locum aliquem tenemus, eundem respicere scopum, & omne studium, omnem industriam, omnes labores, & omnem docendi discendique rationem ad eruditam pietatem referre jubet sanctæ recordationis Fundator, cujus anima inter Scraphicos Spiritus æternum triumphat. Liceat mihi, Auditores, ipsissima recitare verba, quæ in statutorum nostrorum pretioso thesauro scripta leguntur: *Est autem finis studiorum sapiens & eloquens pietas. Cum enim duæ sint præcipuæ & propriæ hominis dotes, quibus cæteris animalibus omnibus longe antecellit, ratio & oratio: colenda sunt literarum studia, ut rationem seu mentem cognitione Dei & virtute expoliemus, & orationis alienæ intelligendæ, & nostri animi sententiam proprie & dilucide aliis explicandi facultatem assequamur, qua Dei gloriæ, & Ecclesiæ, & reipublicæ pie servare possimus.* Hic igitur esse debet omnium lectionum nostrarum, omnium exercitationum academicarum finis, ut Ecclesiæ, ut reipublicæ commodis erudita pietate inserviamus. Liceat mihi pace Vestra Auditores omnium ordinum Honoratissimi,

simi, præsentis loci, hodiernæ celebritatis & provinciæ quam Serenissimi Nutritii nostri in Academia sua mihi demandarunt rationem habere, & quæ divus JULIUS omnium ordinum docentes pariter & discentes nunquam non memori mente tenere, & in omnibus docendi discendique rationibus sanctissime observare jussit, ad sacrarum præcipue literarum cultores, & eos accommodare, qui assequendæ divinarum rerum intelligentiæ ætatis suæ florem consecrarunt. Quod dum ago, adversus duplex hominum genus mihi differendum fore intelligo. Reperiuntur enim non nulli, qui ita statuunt, in auditoriis nostris sacrarum literarum studiosos exquisita solum rerum theologicarum scientia imbuendos; ad pietatis cultum in sinu parentum ductos & domestico disciplina assuefactos qui ad nos mittuntur: eosdem vero in Christianarum virtutum studio partim disciplina scholastica, præcipue autem eorum monitu & hortatu rectinendos, quibus hoc negotii demandatum, ut & pios in Christiano pietatis cursu excitare & confirmare, improbos ab impietate retrahere, & ad meliorem vivendi rationem trans ferre studeant. Ad ecclesiasticam hoc pertinere non ad scholasticam cathedram. Non pauciores forte reperiuntur, qui de solida eruditione parum solliciti rerum ubertatem & copiam omnem animarum curæ servientem non in Peripateticorum schola, sed in Apostolorum scriniis quærendam; è sacrarum literarum fontibus hauriendam vitæ aquam: in piis sanctorum hominum meditationibus, non in gentilium contemplationibus inveniri quæ futuro sacrorum mysteriorum interpreti usum præstare queant. Utrique verum quodammodo dicere, utrique vero etiam erroris caligine occæcati videntur, ut & illi videre nequeant, quam sit fructuosa, quamque necessa-

ria non fucatae pietatis cum solida eruditione & ornatè copioseque dicendi facultate conjunctio, & hi alios præstare indignantur ad quod ipsi adspirare non audent. Ego vero semper in ea fui, & in ea sum sententia, quod ad Doctoris academici munus utrumque pertineat, nec non pari industria, pari studio in utroque laborandum, ut & pios & eruditos in patriam remittamus, quos ad futurosecclesiæ usus præparandos suscepimus. Veram pietatem, in amore Dei & proximi dilectione sitam, vitiorum omnium fugam, & Christianarum virtutum omnium cultum continere novimus omnes: Sed nec hoc latere quanquam potest, quod filialis Dei timor sit primum sapientiæ divinæ principium. Prima igitur auditorum nostrorum cura, prima sollicitudo circa pietatem versatur, præsertim cum reliqua quibus sacrarum literarum cultores operam impendunt, absolute parum aut nihil ad salutem conferant, nisi pietas alat, & quasi spiritum iis addat. Academia à sapientissimis viris templis comparari solent, divino cultui destinatis. In academiis igitur pie, religiose, & caute coram facie omnipotentis Dei sic ambulandum, ut salutaria bene beateque vivendi præcepta quæ quotidie à docentibus instillantur auditores nostri sedulo, & nunquam non moribus exprimere discant. Calceamenta exuere jubebatur Moses, antequam ad arcana Dei penitus introspicienda admittebatur; quia mens peccatorum sordibus inquinata divinorum mysteriorum sacra, nec audire cum fructu, nec salutariter introspicere potest. *Quisquis Episcopatum appetit, bonum opus desiderat*, inquit gentium Apostolus. Sed audiamus etiam ea quæ sequuntur. *Oportet episcopum irreprehensibilem esse.* Liceat mihi, Auditores, Paulinis verbis statim subiicere expositionem ab Hieronymo scriptam:

Dicit

*Dicit Apostolus Episcopum irreprehensibilem esse, non quod eo tempore, quo est ordinandus, sit sine crimine, & præteritæ vitæ maculas nova conversatione diluerit, sed quod ex eo tempore, quo in Christum renatus est, nulla peccati conscientia mordeatur. Quomodo enim potest Præses ecclesiæ auferre malum de medio ejus, qui in delictum simile corruit? aut qua libertate peccantem corripere potest, qui ipse sibi respondet, eadem se admisisse, quæ corripit? Hæc nunquam non meminisse debebant omnes sacrorum studiorum cultores, qui ad sacrum docendi munus in Ecclesia aliquando obtinendum adspirant. Ego quidem non parum commoveor, & tantum non cohorresco, quoties video inter eos etiam qui theologicarum rerum amorem profitentur aliquos inveniri, qui finem & scopum propter quem à parentibus in academiam missi parum cogitantes, profanam vitam agere conspiciuntur. Qua quæsumus ratione aliis inculcata vivendi ratione olim prælucebit, qui pretiosum & irremeabile tempus turpissime perdit omnibus hic sanctitate minor? Quomodo errantes in viam aliquando revocabit, qui meliorem viam vel nunquam cognovit, vel contemnit? Bene dicendo, inquit Chrysostomus, & bene vivendo, populum instruis quomodo vivere debeat, sed bene dicendo, & male vivendo, Deum instruis, quomodo te debeat condemnare. De Gregorio Nazianzeno Ruffinus testatur, quod nihil illum unquam audiverint auditores præcipere, quod non viderint ipsum prius opere comprobasse. De Origene, qui ob incredibiles labores quos tum religionis tum studiorum causa sustinuit adamantinus dictus fuit Eusebius ita scribit: *qualis doctrina, tales mores, ac ut mores, ita etiam doctrina.* Neutiquam vero isthæc eam in partem accipienda sunt, quod pietatis cultura & religiosa vita in ministerii tempus rejicienda, & tum demum in Theologo*

requiratur , quando ē suggestu arditorum animis vel probitas inspiranda vel improborum mores ad meliorem vitæ rationem transferendi. Pio & provido consilio in Laodicena synodo de ministrorum ecclesiasticorum vocacionibus decreverunt, ne eligerentur nisi tales , quos multo ante nota probabilisque vita commendat. Imo vero quam multa , quam varia in Theologorum auditoriis proponuntur, quæ non satis intelliguntur, nisi ab iis, qui veritatem eorum & efficaciam animo persentiscunt? Profecto, quisquis peccatum non odit ac detestatur, ejus naturam non satis perspexit, & quia affectuum atque cupiditatum nebulis obsecratum intellectum habet, non satis assequitur plurima eorum quæ in Theologorum scholis explicantur, spiritualiter dijudicanda. Sane quid sit gratia Dei, & quam sit efficax nemo satis intelligit, nisi qui gratiam est aliquando expertus. Is igitur nobis vere Theologus, & eum laude dignum esse consensimus Theologiæ studiosum, qui rerum theologicarum, quarum intelligentiam se habere profitetur, etiam sensum aliquem habet, ac de utroque moribus testatur, & vitæ exemplo. Formamus nos in publicis & privatis officinis nostris futuros Ecclesiæ ministros. Qualem igitur esse oportet idoneum animarum pastorem, tales nos facere, tales auditores nostros in academiis fieri oportet. Quid vero Paulus in servo Dei requirit? Non hoc solum, ut sit ad docendum aptus, & recte possit secare veritatis sermonem; sed præterea eundem jubet esse irreprehensibilem, nec non in diversis epistolis ad fidelium ecclesias scriptis integros recenset catalogos Christianarum virtutum, quibus præ cæteris instructum esse decet divinæ voluntatis interpretem. Nihil in his obscurum, omnia in tem clara luce posita sunt, quam solent esse radii solis

solis sereno cælo culminantis. Hinc satis mirari nequeo voces eorum, qui omnem Doctoris academici industriam unicè in eo recte versari clamitant, ut doctiores à se dimittat quos in disciplinam recepit, parum de eo sollicitus, utrum meliores in patriam, an deteriores ad suos revertantur. Solent quidem opinionis hujus rationes aliquæ proferri, non admodum quidem validæ, attamen tales, ut hominem minus peritum in erroris societatem ducere posse videantur. Distinguendum esse ajunt inter suggestum illum in altiore loco hic extractum, & inter cathedram hanc academicam. Ex eo fidelium cœtui proponenda, quibus & pium in sacra fidei doctrina confirmari, tum in Christiano pietatis cursu conservari, & impii ab improbitate retrahi possint, & ad meliorem vivendi rationem traduci. Ex hac autem cathedra qui erudiuntur, pietatis affectu, & omnibus iis quæ ad obtinendam animæ salutem requiruntur abunde instructos esse antequam hanc eruditionis arcem ingrediuntur, exquisitissima divinarum humanarumque rerum scientia, nec non præclarissimarum artium studiis expoliendi. Cum his mihi non multum negotii erit, præsertim cum & ipse fidem à peritia fidei, atque religionem, à dexteritate ea, qua quæ ad religionem & verum Numinis cultum pertinent, aliis explicantur, probantur ac defenduntur, probe distinguendam esse statuas, & doctoris academici munus in eo proxime versari existimem, ut Christianorum Doctores efficiat. Verum enim vero fidelis animarum Pastor, quales in academiis formare intendimus, commissas curæ suæ oviculas pascit, non interimit, interimit autem qui male vivit. *Quantum ad malos pastores, sunt hæc verba Augustini, attinet, occidunt oves. Quomodo, inquis, occidunt? Male vivendo, malum*

malum exemplum præbendo, Mittuntur ad nos juvenes sanctiorum studiorum culturæ parentum patronorumque votis destinati, ut omnibus iis instruantur quæ in sanctissimi muneris ecclesiastici partibus singulis dextre & prudenter obeundis usum aliquem præstare possunt. At vero non sola rerum theologicarum scientia, non sola meditatio peritum & prudentem facit Theologum, sed oratio, meditatio & tentatio. Sine devotis ad Deum precibus nihil feliciter, præsertim in sacro studiorum genere incipimus, nihil salutariter peragitur. Sed impiorum preces Deus non audit, inquit divinus Vates. Tentatio præstat, ut ex proprio sensu norit Theologus, quid sit animam laborare, animam tentari, animam affligi. Ruffinus eo potissimum nomine Diodorum Episcopum commendat, quod non modo catholicus fuerit, sed tentationibus probatus. Quamobrem ad Doctoris academici munus, hoc etiam pertinere arbitror, ut non solum quæ vel ad fidem vel ad Christianam morum doctrinam referuntur, auditoribus suis dilucide & distincte proponat, perspicue explicet, è divinis Prophetarum & Apostolorum monumentis doctrinæ Christianæ capita deducendi, & adversus contradicentes defendendi rationem ostendat, sed & singula ad salutares vitæ usus accommodet. Audiamus de eo Martinum Chemnitium insignem harum provinciarum Doctorem & orthodoxæ religionis acerrimum vindicem, qui parte I. Locorum Theologorum ita scribit: *Præcipua cura esse debet in singulis Locis, quomodo & qua ratione doctrina tradita accommodanda & referenda sit, ad usum in seriis exercitiis pœnitentiæ, obedientiæ, orationis & tentationis. Ita enim mentes proficient doctrina & pietate Possem hic evagari latius, & ad antiquissimorum temporum scriptores recurrens, plurimorum virorum qui*
coele-

cœlestium rerum peritia cæteris præcelluisse perhibentur testimoniis quæ dixi confirmare, & simul repetitis ē veteri memoria exemplis docere, quod plurima & aliquando gravissima damna ecclesiæ intulerint illi, qui literarum, sapientiæ & eloquentiæ studiis abunde culti pietatis affectu caruerunt; nisi temporis, nisi loci hujus ratio habenda foret, & brevissime illorum etiam error repellendus esset, qui solidiorem & exquisitum linguarum, artium, disciplinarum & elegantioris doctrinæ cultum ministerii Candidatis suspectum reddere cupiunt, quasi inutilis sit iis, minime necessarius & quodammodo noxius. *Philosophia*, sunt hæc verba Roberti Barclai, Tremulantium Promachi, quæ leguntur in explicatione Theseos decimæ Theologiæ Christianæ, *est ministro ita inutilis, ut si verus minister eam habeat, tutius sit amittere eam & oblivisci.* Eundem furorem in Anabaptistis suæ ætatis notavit Doctissimus Camerarius, de quibus in vita Melanchthonis hæc scripta reliquit: *Ipsi magistros, doctoresque homines habere affirmabant nullos, & omnia divinitus conferri. Nam & hoc erat in legibus istorum, ne quis in otio liberali bonis artibus & literis operam daret, nec alius scientiæ, cognitionisque facultatem quæreret, quam ab æterna Dei benignitate, cui adjumentis humanis nihil esset opus, humano autem studio acquisitam eruditionem sæpius plus nocere dicebant, quam juvare.* Hoc ne frustra dixisse videantur, tum repetitis ē veteri memoria, tum vivis & spirantibus exemplis docere student, extitisse aliquando illiteratos ecclesiæ ministros, nec non plurimos nominari posse veterum hæreticorum, & non pauciores forte hodiernum superesse specioso literatorum nomine superbientes, qui sapientiæ & eloquentiæ studiis abunde expoliti, in erroribus tamen suis, & perniciosissimis doctrinis obdurati persistentes, eum quem

Spiritus S. intendit scripturæ sensum non assequuntur. Cui quidem accusationi non minus gravi quam speciosæ, non difficulter jugulum præscindet, qui cogitaverit, non linguarum peritiæ aut externæ literaturæ tribuendum, si Latinæ, Græcæ, Hebrææ & aliarum linguarum notitia instructus genuinum scripturæ sensum non assequitur, sed præconceptis perversorum hominum opinionibus divinorum scriptorum verba in alienum dogmatibus suis convenientem sensum detorquentium. *Non debebant, scribit Hilarius, inferre sensum, sed referre potius è scripturis, non cogant hoc in dictis contentum videri, quod ante intelligentiam docere præsumunt.* Graviolem accusationem continere videntur ejusdem Tremulantium Propugnatoris, quem ante nominavi, verba, quibus ratiocinandi facultatem ministerii candidatis suspectam reddere satagit. *Est ea radix & origo, scribit, omnis contentionis, & altercationis, qua aliquid magis obscurum fit, non luculentius.* Nam sub prætextu regulandi hominis rationem in certum ordinem, ut veritatem inveniat, in tantum altercationis labyrinthum ducit, ut ad Scepticum potius quam Christianum faciendum apta sit, multo minus Ecclesiæ ministerium. Verum enim vero si ad errores stabilizandos, ad contentiones & altercationes vel excitandas, vel alendas, isthac doctrina abutuntur turbulenta, ferendisquelitibus intenta ingenia, id non magis divinæ huic arti imputari debet, quam sacris Prophetarum Apostolorumque tabulis tribui potest, quod iis ad perversa dogmata stabilizanda & olim Pelagiani fuerunt abusi, & nostra ætate plurimorum improbitas iisdem abutitur. Quisquis autem singula religionis Christianæ capita è limpidissimis divinarum literarum fontibus deducere, & salutarem doctrinam adversus contumaces veritatis cœlestis hostes de-

fon-

fendere muneris ratione tenetur , eum sane operter consequentiarum regulas nosse. Neque vero nullos ex eadem Fanaticorum Schola sic differentes audio: Naturalis illa ex propositionibus veris conclusionem deducendi facultas , qua vix invenitur carere qui mentis compos est, sufficere ad hoc potest vero Ecclesiæ ministro, dialecticorum præcepta non nunquam obesse : felicem naturam longe majorem tutioremque magistram esse dicunt. Hujusmodi quidem sermones naturæ ad otium proclivi blandientes avide accipiunt juvenum aures, ut ingenio confisi doctrinarum adjumenta negligant. Sed quid opus est verbis arguere errorem , quo ita mihi sentire videntur, ac si solem quis tollere postularet è mundo eo quod oculis utamur , quibus natura videndi facultatem indidisset. Quam facile enim naturalis illa ratiocinandi facultas nulla nec arte adjuta, nec exercitatione confirmata in perspicienda vel dijudicanda veritate aberret, tot testantur opinionum monstra nemini Vestrum ignota. *Plurimi, scribit Augustinus, contemptui semet exponunt, quia conclusionum leges ignorant, Disputationum disciplina ad omnia genera questionum, quæ in sacris literis sunt penetrandæ, & dissolvendæ, plurimum valet, tantum ibi cavenda est libido rixandi, & puerilis quædam ostentatio, decipiendi adversarium.* Ita enim fieri videmus, ut quo quisque minus est solida eruditione instructus eo magis inani persuasionem intumescat. Vera autem & solida eruditio, quæ rerum & verborum notitia æstimatur, per totam rerum universitatem diffusa tam mirificos præstat futuro ecclesiæ ministro & divinorum scriptorum interpreti usus, ut solem è mundo sustulisse videatur, si quis sapientiæ & elegantioris literaturæ cultum à divinarum rerum intelligentia separare velit. Minus solide philosophantium

sectis nascentis ecclesiæ temporibus turbatos esse limpidissimos Christianismi fontes, haud ignoramus. Inordinatum sciendi pruritum, & sanctissimis fidei mysteriis se miscentem curiositatem, plurimas genuisse hæreses notissimum est. Hæc autem omnia non philologiæ, non philosophiæ, studiis, sed perversæ rationis humanæ ad res divinas applicationi, non sapientiæ sed hominum pravitati tribuenda. Veræ sapientiæ, solidæ eruditionis, elegantioris literaturæ partes omnes cum rerum divinarum studiis arctissimo nexu copulari & suavissimo concentu inter se conspirare, non facile quisquam ignorare potest, qui peripateticas dapes degustavit. Quamobrem eruditam, hoc est, sapientem & eloquentem esse oportet pietatem eam, ad quam in sanctissimo rerum divinarum studio omnes docentium, omnes discientium labores diriguntur. Si vero quis absque ullis elegantioris literaturæ præfidiis sanctioris doctrinæ cultum aggreditur, vel sapientiæ ac eloquentiæ cultum à pietatis studio divellere, vel pietatem à solida eruditione dimovere cupit, eum in Christianorum Theologorum numero neutiquam habendum esse arbitror. Ad eruditam potius pietatem omnes nostri publicarum privatarumque lectionum labores, omnia disputationum, omnia examinum, omnia declamationum exercitia diriguntur. Longum foret singula horum uberius explanare, & justam plurimorum quæ dicenda forent considerationem præsens tempus, loci hujus sanctitas, & vestra in me audiendo patientia neutiquam admittunt. Quamobrem de his dicendi finem facio. Quis vero non mecum ex his agnoscit Juliæ nostræ felicitatem? Est enim academia nostra veluti mercatus & commune forum, in quo non fucata pietas & solida eruditio, virtutum Christianarum omni-

mnium , sapientiæ & eloquentiæ opes venales exponunt , Ex his seligere quisque potest , quod in utilitatem suam convertat , & olim profuturum sperat. Non nummis hic opus , non pecunia , sed industria parantur divitiæ quæ nec incendio consumi nec naufragio absorberi possunt. Nihil hic desideratur ex omnibus iis , quibus erudita pietas promoveri posse videatur. Serenissimus sane Academiæ hujus Fundator Juliam suam , quam filiæ instar tenerrimè adamavit , quam secum surgere , secum cubitum ire dicere solitus , pietatis templum , omnium virtutum sacrarium , præclarissimarum artium & omnis eruditionis officinam esse voluit. Eum in finem & universum corpus academicum & singularum Facultatum ordines saluberrimis & sanctissimis legibus instruxit. Theologiæ Doctoribus inter alia ista præcepit : *Statuimus* , sunt hæc diserta Codicis nostri , auro quovis pretioris , verba , *ut in hac nostra academia collegii Doctorum Theologiæ prima & summa cura , & officia præcipua sint discentibus veram & salutarem studii Theologici recte instituendi rationem fideliter monstrare , & doctrinam de vero Deo , & Redemptore nostro Jesu Christo , salutis nostræ fontem , ac totius fidei ac vitæ Christianæ regulam assidue prælegere , & libros V. & N. Testamenti simpliciter & perspicue interpretari & explicare , in ea sententia , quæ cum symbolis probatis , cum communi ecclesiarum nostrarum Augustana confessione , & cum libro continente doctrinam & ritus ecclesiarum nostrarum congruit. Et usum doctrinæ in quotidianis exercitiis pœnitentiæ & invocationis , in doloribus & consolationibus nostris & aliorum , in concionibus ad populum recte & utiliter instituendis monstrare.* Hæc omnia ut religiose & sapientissime constituta fuerunt , sic Serenissimi ac Potentissimi Brunsvicensium ac Luneburgensium Duces animum

erga Juliam suam vere paternum haëtenus declararunt, & ad huc hodie benignissimi Nutritores nostri id omni sollicitudine agunt, ne quicquam desideretur, quod tam sancto fini obtinendo ullo modo inservire posse videatur. Divo JULIO ad superos evocato, filius HENRICUS JULIUS, Princeps sapientissimus, & disciplinis fere omnibus instructus, paternis vestigiis præclare insistens, inusitata munificentia & regiis fere sumptibus augustissimum Sapientiæ templum extruxit, in quo Theologorum Ordini amplissimum & tam splendidum auditorium concessum, ut ab iis qui Germaniam oculo haud fugitivo lustrarunt, sæpe audiverim, vix per universam Germaniam inveniri auditorium Juleo nostro amplitudine & splendore præferendum. Cum vel nulli, vel paucissimi haëtenus adessent libri communes, FRIDERICUS ULRICUS, quo vix Clementior alter, Juliæ suæ de publica bibliotheca prospexit, cujus partem magnam constituebunt codices Theologorum usibus servientes. Numerus eorum in publico librorum armario repositorum in majorem multitudinem excrevit, postquam AUGUSTUS, incomparabilis reipubl. literariæ Patronus, eam insigni augmento locupletavit. Quid de Serenissimo ac religiosissimo Principe DN. RUDOLPHO AUGUSTO, Domino nostro clementissimo dicendum, qui eandem nova accessione sic auxit nuperrime, tot eruditorum hominum lucubrationibus ad nos transmissis, ut *μᾶλλον* librorum numero capiendi non sufficeret, & de nova quadam æde iis aptanda deliberationes suscipiendæ forent. Hi sunt thesauri nostri è quibus merces illas depromimus, quas in publicis & privatis officinis venales quotidie auditoribus nostris exponimus. Solis examinum & declamationum sacrarum
exer-

exercitiis publicus locus deesse videbatur. In hos igitur
 usus hoc templum academicum extrui voluerunt Serenis-
 simi ac Potentissimi Principes ac Domini, DN. RUDOL-
 PHUS AUGUSTUS, DN. ANTONIUS ULRICUS, Du-
 ces Brunsvicensium & Luneburgensium, Academiae suae
 Juliae hodie Directores Magnificentissimi, Domini nostri
 Clementissimi. Luculentissimum hoc continet testimoni-
 um, quod Potentissimi Heroes Academiam hanc tenerri-
 mo amore complectantur, quodque inter gravissimas pro
 totius Germaniae salute curas Excelsae mentes Juliam quo-
 que suam, & in ea Theologorum ordinem clementissime
 respiciant. Major est haec gratia quam ut eam disertis-
 simus inter Romuli nepotes verbis digne deprædicare que-
 at. Nos, cum aliud non liceat, submissa mentis veneratio-
 ne, humillimo obsequio & devotis præconiis eam celebra-
 re nunquam intermitteremus. Tibi, æterne ac præpotens
 Deus, Tuæ Majestati calidissimis precibus commendo Se-
 renissimos & Potentissimos Principes ac Dominos, DN.
 RUDOLPHUM AUGUSTUM, DN. ANTONIUM UL-
 RICUM Duces Brunsvicensium & Luneburgensium, Aca-
 demiae suae Juliae hodie Directores Magnificentissimos,
 Dominos nostros Clementissimos, quorum Serenitatibus
 mentem de sacra hac æde in usus academicos excitanda in-
 spirasti. Largiatur Deus religiosissimis Ducibus hac æta-
 te in senium inclinata integram & firmam valetudinem,
 vividum vigorem, felix & tranquillum regimen, cum ea
 felicitate, qua veram pietatem, & sincerum Numinis cultum
 remunerari solet. Supremum cœli terræque Dominum
 supplici mente & devotissimis precibus imploro, ut pro-
 tegat & tueatur universam Serenissimam ac Potentissi-
 mam Domum Brunsvico Luneburgicam, ut sub potente
 beni-

benignissimorum Nutritiorum nostrorum clypeo cum tot mortalium millibus nos quoque tutelam habeamus. Te etiam, Deus, publica voce oro & obtestor, ut nunquam obliviscaris munificentiae eorum, qui templi hujus academicis structuram & ornatum sumtibus promoverunt, aut aliquam fortunarum partem conservationi ejus destinarunt, vel etiam posthac sunt destinaturi. Quod super est Tibi æterne Deus, tuæ in exhaustæ misericordiae devotissimis precibus commendo hoc pietatis & solidæ eruditionis sacrarium, academiam Juliam, & in ea novum hoc templum academicum, Tuæ gloriæ, ecclesiæ Tuæ commodis consecratum. Reple illud gloria tua! Ecce, Deus, supplicem coram Te academiam! Serva eam! protege eam è sublimi Majestatis tuæ throno, rege eam, ut nullo non tempore in ea habitet, vigeat, floreat erudita pietas! Exaudi, benignissime Pater, preces nostras propter cruenta Unigeniti vulnera!

Poëta Laureatus

Cæsareus

VIR CL.

PAVLVS MARTINVS
NOLTENIVS

in publica Panegyri

In Academia Julia

d. XV. Jan. A. MDCCIV.

in novo Academico Collegiali templo

coronatus.

PAVLVS MARTINVS
COLLENTIVS
NIR. CA.
Castellus
POETA LANCIVS

in publica P. anegari

In Academia Julia

d. X. V. Jan. A. M. DC. C. IV.

in novo Academiae Collegio templo

CORONARI.

Programma pridie publicis tabulis affixum.

Quod in divini nominis honorem cedat!

Aspirante summo Numine

Omnis sapientiæ humanæ fonte

Elegantioris doctrinæ autore & adjutore

Poëtarum & vatum gubernatore & præside

Sacræ Cæsareæ Majestatis

nomine atque autoritate

SERENISSIMIS PRINCIPIBUS

RVDOLPHO AUGUSTO

&

ANTONIO ULRICO

BRUNS. AC LUNÆB. DUCIBUS

Academiæ Juliæ Directoribus Magnificentissimis

Ego

HERMANNUS von der **Gardt**

Academiæ Juliæ Vice-Rector

ET PALATII CÆSAREI COMES

**CLARISSIMUM VIRUM
PAULUM MARTINUM
NOLTENIUM**

Timmerlaga Brunsvicensem

Schöningensis Lycei Con-Rectorem

varia doctrina egregie imbutum

elegantiori vatum ac Poëtarum genio insignem

in Poëticae artis immortalis gloria dignæ honorem

optimorumque studiorum incrementum

cras, d. XV. Januarii, hora IX ante meridiem,

in publica panegyri in templo nostro Collegiali Academico

**POETAM LAVREATVM
CÆSAREVM**

solenniter creabo & coronabo.

Ad quam celebritatem spectandam

Academicos cives hospitesque eruditos

quiete & placide rem omnem observaturos

perhumaniter invito.

P.P. in Acad. Julia d. XIV. Jan. A. MDCCIV.

Audi.

HERMANNI von der Garde
VICE-RECTORIS, COMITIS PALATINI,
ORATIO.

*Auditores ac spectatores omnium ordinum
honoratissimi.*

Enerabile his diebus celebramus novi hujus Academici Templi festum : Qui multijugis & ardentibus orationibus & precibus Dei honori heri litavimus : Festum , quo religiosis Academicis divinum ex hac æde genium, spiritumque celestem pectoribus illabentem, pie sumus precati : Festum, quo vates & oratores sacros, cum præsentēs in Studioforum ordine, tum per plura secula secuturos, & in hac æde dicturos, Deo stitimus, ejusdemque gratiæ & spiritui devoti commendavimus. Quidni ergo *altero hoc die* divinos celebramus vates, & sacris rebus aptissimum, divinum profecto, ornamus poëseos præsidium. Poësis antiquissimum rerum divinarum, doctrinæque religiosæ reconditæ venerabile monumentum. Poësis locupletissimus divinæ & abstractæ sapientiæ thesaurus. Poësis providentiæ coelestis & facinorum magnorum, a religionis antistitibus egregie quondam perpetratorum, adorandum theatrum. Poësis elegantissimum omnium virtutum facellum. Moses, David, Prophetæ, Poëtæ : Græcorum & Romanorum primi doctores, Poëtæ. Sacra apud omnes gentes ligata oratione decantata. Et nos templa nostramet quotidie religiosis implemus carminibus, & carminibus *heri* hanc ædem initiavimus. Musica suavia amat orationis vincula : Musica poëseos soror, poëseos anima, poëseos gloria. Cantant Poëtæ,

ut audiantur suavius, ut penetrent fortius, ut demulceant blandius. Utuntur itaque Poëtæ suavissimo mulcendi pectoris beneficio, musica. Ni canant Poëtæ, non sunt, non vivunt: Vel dormiunt, vel decumbunt, imo ne expirant quidem, nisi cantent. Orationis proinde vincula, Poëtis adamata, blandissimæ sunt habenæ, quibus intra virtutis metam retineantur boni. His vinculis terrentur & a vitiis abstrahuntur aut refrenantur mali. His fasciis & ligulis pectora religioso fascino mollissime devinciuntur, ut monentem audiant & ad virtutem properent, vel redeant, qui salutem amant. His compedibus retrahuntur, ne virtutem deferant & fugiant, virtutis pertæsi. Ad carminis motum in recto tramite læta decurrit virtus: Ad carminis motum in fuga hæret ac reditum parat virtus: Ad carminis motum ab exilio & fuga redit virtus. Graves Poëtæ sententiæ, severa monita, ardentia vota, sinceri nutus, blandæ preces, austeræ minæ, bonis sunt calcaria, malis frena. Sunt imbres, quibus rigentur pectora, ut virtutis crescant semina. Sunt ignes, quibus inflammantur & accendantur frigidi. Sunt fulmina, quibus quatiantur ac subigantur pertinaces. Nulli virtutis colores nitidiores, quam quos illinant Poëtæ, nulla vitiorum umbra tetrior, quam pingant Poëtæ. Gaudent boni & exultant, quoties Poëtam audiunt, qui virtutem celebret. Horrent & trepidant, contremiscunt & perfremunt corrupti, quando Poëtam audiunt, qui vitii horrorem ingerat. Sunt Poëtæ viri boni, virtutis doctores, duces ingenui. Virtutem a Poëta tollas, Poëtam perdas. Non orator, nisi vir bonus, nec Poëta nisi vir bonus, ejusdem uterque genii, ejusdem uterque officii. Poëta, vir malus, monstrum, non homo, nec poëta. Sint, queis vena boni enervata, qui vincula nesciant, qui pedes suos non observent,

venit, metam non spectent, qui evagentur licentius, qui debacchantur, quando canunt, qui ament, dum cantant, qui illecebras monstrent, dum dicant: Sint, inquam, ejus generis Poëtaſtri, audiantur, laudentur, amentur, quid tum? Anne rerum optimarum fucus eſt? Non Poëtæ illi, ſed porci, non canunt, ſed grunniunt. Et ſapit aliquibus quod non ſapit, dum non ſapiunt. Illi veneres, iſtæ elegantia, Poëtam dedecorant, non ornant, maculant chartam, non illuſtrant. Efferantur Juvenales, Catulli, ſtimulent, arrideant: Profecto juveniles illi catelli, dum ludunt, illudunt, non ducunt, ſed ſeducunt, os impurum, lingua foeda, rancidi, male olentes. Delectent Poëtæ! omnino, delectent, non illecent, non effeminent, non viros enervent, non vires frangant. Poeta non niſi virtutem canit, ad virtutem invitat, pellicit, & vel inſcios & tantum non invitos pertrahit. Poëta virtutis herus, qui domeſticos viros faciat egregios & præclaros. Poëta affectuum dominus, qui ſanguinem geniumque hominis regat, quocunque velit, ut virtutem audiat, & obtemperet. Nec unam commendat Poëta, ſed omnes, veras, honeſtas, caſtas, Gratiſ. Omnem eruditionem complexus, omnem doctrinæ ambitum comprehendens, ad omnis virtutis cultum invitat, ad veri ſcientiam, ad honeſti cognitionem & amorem deducit. Verbo: Poëſis, virtutis ſpeculum, morum idea, affectuum habenæ, honeſtatis exemplar, fortunæ facies, fatorum imago, eventus augurium.

Quid egeris, oblitus es? Poëtam quære, in memoriam revocabit. Quid agas, bene an male, ſcire diſcupis? Poëtam audi, monſtrabit. Quis tuarum rerum exitus futurus, quæris & rimaris? Poëtam confule, vatem certiffimum, non ceſſabit. Quicquid in te eſt & profundo pectore clauſum, deſteget, quicquid eventurum, prænunciabit & præſagiet. Vatem

tem memento Poëtam. Dicit, quod audias, sed & dicit quod non intelligas, vel non credas ante, quam sentias. Dicit quod non pervideas, sed vel expectes, vel metuas. Imo, quod mirandum, prædicit sæpe, quod prædictum non meminert, augur. Quæ vis est verborum impenetrabilis, in his vinculis, quando agitatus cœlesti incaluit igne Poëta.

Quidni ergo grande hoc, divinitus homini concessum ligatæ orationis beneficium, in sacris etiam voluminibus magnis & operosis libris comprehensum, veneremur. Suas habent & habebunt laudes, Homerus, Euripides, Sophocles, Pindarus, Virgilius, Seneca Tragicus, similesque Græci & Latini, admirabili choro, venerabiles Poëtæ veteres, dum orbis erit. Multo magis suam servabunt æternam gloriam Moses, Jobus, David, Salomon, universi Prophetæ, Poëtæ incomparabiles, divino profecto spiritu moti vates: Quippe qui & in hac æde millies posthac cantabunt, millies audientur, millies pectora nostra movebunt, affectusque trahent, millies persuadebunt.

Illos ergo, Græcos inter & Romanos, jure meritoque laudamus Principes & rerum publicarum antistites, qui egregios *Poëtas*, viros optimos, *publico afficere honore* constituerunt, ut suus virtuti constaret honos, & ad honestissimam æmulationem excitarentur alii. Quandoquidem virtus sine honore jacet. Cæsarum Romanorum Regumque hæc gratia, hæc gloria, ut non duntaxat Poëtæ, viros sapientes & rebus aptos, adamarent, sed & luculentissimis præmiis bearent. Oppianus pene factus opulentus ex Græcis suis elegantibus *κρηνηντικῶν* carminibus, qui singulos versus libri sat grandis auro à Cæsare redimi in sinu gavissus. Hi auro, illi gemmis, isti honorum characteribus, hos locupletarunt. Inter cetera Poëtarum decora à Cæsaribus tributa, eminueret quoniam

re quondam coronæ, lauri frondes, annuli, gemmæ. Nec Virgilius hæc sua à Cæsare accepta præclara munera dissimulat, quin effert & canit. Jovis omnia plena, inquit.

Ille colit terras, illi mea carmina curæ.

Et me Phoebus amat: Phoebus sua semper *apud me*

Munera sunt lauri & sua verubens hyacinthus.

Laureatus Cæsareus Poëta Virgilius & annulo aureo gemmaque condecoratus. Eundem hunc honorem & proximis his seculis Germani quoque Imperatores præclaris habuerunt Poëtis. Ipsimet nostri Cæsares sua manu Poëtas coronarunt, laurum & gemmam donarunt, egregia honoris insignia. Conradus Celtes a Friderico tertio, Georgius Sibutus Daripinus a Maximiliano primo, in publica aulicorum & magnatum panegyri hæc Poëtæ ornamenta nacti, felices.

Cæsaream hanc gratiam, laudatos tribuendi honores, locum tenentibus *Comitibus Palatinis* clementissime demandavit Imperator: Ne in remotis existerent regionibus, qui, hoc honore digni, Cæsare absente, illo privarentur, sed ut in omnibus terris honoris obtinendi spes esset luculenta. Qui ergo & hunc teneo locum, *Academiæ hujus Juliæ Vice-Rector, Comes Cæsareus Palatinus*, solenni hoc nostro Academico festo, in publica panegyri, in nova hac æde Collegiali Academica, hos *Poëtæ Laureati honores* viro digno palam nunc conferre decrevi. Quo fine huc advexi, & in totius Academiæ & frequentium hospitem publicum conspectum hic stiti Virum clarissimum, PAULUM MARTINUM NOLTENIUM, varia eruditione egregie imbutum, celebris *Schöningensis Lycei Con-Rectorem* solertissimum, antiqua fide & virtute præditum, vena inprimis poëtica, pro felici genio, insignem, qui sanguinem & spiritum poëtæ ex parente, Laureato Cæsareo Poëta, expeditissimæ venæ, Viro

Venerando , Dn. N O L T E N I O , Pastore Timmerlagâ-Brunsvicensi, hæreditario quasi vel jure vel beneficio traxit. Eleganti & facili carmine , quos dudum meruerat, nuper modestissime a me petiit Poëtæ honores. Quem proinde ob luculentam eruditionem, & artis poëticæ peritiam singularem, venamque exuberantem, hoc honore publice nunc mañtabo.

Quod igitur felix faustumque esse jubeat divinum numen, divinæ poeseos fator, carminis conditor & auctor, Sacratissimæ Cæsareæ Majestatis nomine atque autoritate, Ego, HERMANNVS von der Hardt, Præpositus Mariæbergensis, Ling. Or. Prof. P. O. Academiae hujus Juliæ Vi-
Rektor, Sacri Lateranensis Palatii Comes,

Te

PAULUM MARTINUM NOLTENIUM

Poëtam & Vatem Laureatum Cæsareum in publica hac splendidaque panegyri creo & renuncio. Tibique Cæsareo nomine concedo plenam facultatem, ubique locorum in Imperio Romano Germanico, absq; omni impedimento actus Poëticos omnes faciendi atq; exercendi, quos ceteri Poetæ Laureati unquam facere aut exercere consueverunt. Denique confero omnia privilegia, immunitates, honores, præeminentias, gratias & libertates, quibus uti, frui, & gaudere debeas & possis, quibus ceteri Poëtæ Cæsarei Laureati hætenus usi fuerunt, seu quomodo libet gaudent atque potiuntur, de consuetudine vel de jure. Eaque lege atq; conditione præclarum hunc tibi honorem confero, atque juramenti loco illud a te accipio, qui arte Tua & jure Poëtæ in nullius abutaris ignominiam vel injuriam, neque te persuaderi patiaris, qui honorem alterius vel exili carmine laceffas aut lædas. Pietas & honestas summa esto regula.

Uti porro intelligas ipse, & videat universus amplissimus

mus spectantium coetus , quo in honore veteres habiti & nostri Poëtæ habeantur , ornamenta & decora , à Cæsari-
bus in hunc usque diem collata Poëtis , & Tibi jam confe-
ram. Quamobrem ante omnia Tibi Vati in omnium ocu-
lis coronam impono *lauri* , munus Virgilio percharum &
laudatum. *Coronam* habes, eruditæ virtutis præmium. Cer-
tantium, in bello & præliis, & vincentium quondam insi-
gne, corolla. Et literati profecto vehementer contendunt,
donec vincant, donec doctrinam acquirant , donec Poëtæ
evadant. Qui proinde in Poëtarum campo, in Musarum choro
canendo decertasti, palmam merito reportas, coronam, quæ
tua tempora cingat. *Lauri* quidem *frondes* accipis, arboris
sacræ ramos, *præsagientis genii* indices, *vatum* symbolum.
Habes muneris tui characteres, qui, vatum jure & exem-
plo, quæ virtutis sint præmia , qui vitiorum exitus, præ-
sagias & prænuncies. Ut *coronatus* exultabis, ita *laureatus*
cantabis & auguraberis. Et *virentia* lauri folia caput tuum
ambiunt, ut *virentem* memineris Poëtæ virtutem , nun-
quam arefcentem, non marcescentem, non remittentem,
florentem potius , & magis magisque efflorescentem. Et
floridus esto *genius Poëtæ*, cui vis abunde suppetat, res quas-
cunque vivide & eleganter pingendi , cui dictio non arida
& exsanguis, sed spiritu calens, succi & vigoris plena. Sed
age porro, vates laureate, præter lauream, *annulum accipe*
aureum, *gemmam* complectentem, quem *digito tuo infero*:
Nobilem aureæ virtutis tesseram. Ut auri & gemmæ pre-
tium omni majus pretio, ita & poëseos decus nobile &
admirabile. Profecto, virtutem pingere, commendare,
vivide & luculenter, ut placeat, ut cupide quærat & exer-
ceatur, quod est Poëtæ, magnæ artis est & summi pretii.
Et, omnis eloquentiæ vis, auro & gemmis nobilior, poësi

comprehensa. Ne dicam, in auro gemmaque dulce omen
& præsagium vati & Poëtæ fisti, qui ex hac dulcissima no-
bilissimaeque arte honores opesque, fulvum metallum gem-
masque nitentes, cum voluptate absportet. Quoties Poeta
vel uno versu, nitido & polito, plures aureos nactus num-
mos, quam versus habuit verba! Non quidem Poeta his
imminet, memor, non cupiditati se fervire & ingenii sui
vim; Ast, oblata decora non temnit, sed vitæ adjumenta
atque ornamenta admittit. Accipe postremo arma & insi-
gnia, *Cygnum undis vectum, laurum rostro tenentem.* Cæ-
sarea potestate & hæc tibi tribuo & assigno.

Age nunc, vates & Poeta præclare, his honoribus, quos
ex animo gratulor, utere ex voto, ingenii vim jam porro
præclaris carminibus exerce, & quam sit poësis dos non hu-
mana sed divina, sed excellens, Deum & virtutem ca-
nendo, magno spiritu posthac
demonstra.

LAVRVS POETARVM REVIRESCENS,

Sive

CARMEN PANEGYRICVM

Maxime Reverendo atque Excellentissimo

DN. HERMANN O

von der **Hardt**

Cœnobii Mariæbergensis Præposito, Linguarum
Oriental. Prof. Publ.

Academiæ Juliæ h. t. Pro-Rectori, Comiti
Cæsareo Palatino

Helmstadii die XV. Jan. Anni MDCCIV.

in novo Templo Academico

dictum

a

PAULO MARTINO NOLTENIO,

Con Rectore Schöningensi,

cum in magna Spectatorum & Auditorum frequentia

Poeta Laureatus Cæsareus

publice coronatus esset.

LAVRVS POETARVM REVIRESCENS.

DN. HERMANN

POET

Coronatus Martisbergensis Trapedio, Linguarum

Ornatus, Prof. Publ.

Academiae Jussu h. e. Pro. Rectori, Comiti

Caesareo Palatio

Helmstadt die XV. Jan. Anno MDCCIV.

in novo Templo Academico

dictum

PAULO MARTINO WOLTERIO

Don Rectori Schönningensi

cum in magna spectatione de Auditorum frequentia

Poetae Laureatus Caesareus

publice coronatus esset.

 Actenus Arctois laurus Phoebea pruinis
Torpuit, & pullo circumdata Pallas amictu
Tristis in exilium cunctis invisa recessit.
Scilicet humanam vexant deliria mentem,
Et ratio densis errorum immerfa tenebris
Cæcutit, recta ut nequeat perpendere lance,
Virtus & vitium quanto discrimine distent.
Hunc damnosa trahit secum in sua castra voluptas,
Addictum Veneris studio, ruptoque pudore
In foedos prorum fervente libidine luxus.
Illius, Attalico qui vult ditescere censu,
Auri sacra fames cupido sub pectore fidit,
Ut spreta pietate colat pro Numine nummum,
Antipodasque petat lucri inflammatus amore.
Sunt, qui lauta suis imponunt fercula mensis,
Quique olidos pingui referunt abdomine porcos.
Sunt, quibus insana dominatur mente Lyæus,
Ebrietasque omnem rationis sustulit usum.
Qui stertunt plenoque eructant pectore somnos,
Aut urbem horrendo replent de nocte boatu,
Lymphatis similes: diuturno his pulvere sparsa
Bibliotheca jacet: pigro periere veterno
Ingenii vires, fractumque est mentis acumen.
Multi terrarum Domini rerumque potentes,
Qui quondam doctos pretio fovisse solebant,
Ludicra sectantur, nec quid sit pangere carmen,
Curant: venantur, saltant, luduntque fritillo,
Et melius gladio punctim cæsimque ferire
Aut sternacis equi duris premere ora lupatis

Norunt,

Norunt, quam libros legere aut Epigrammata Vatum.
Ipse licet veniat divinus Homerus in aulam,
Stabit pone fores neque ditior inde redibit.
Illa prius scurras admiserit atque Gnathones,
Quam quos delectat coluisse Poeseos artem.
Tantum defervit studiorum pristinus ardor!

Ergo ubi se passim vilescere vidit Apollo
Neglectosque suæ lauri marcescere honores,
Indoluit talesque effudit pectore questus:
Quis furor, o populi, quæ vos dementia cepit?
Cur fastiditis doctorum præmia Vatum,
Quæ nostrum mundo faciunt venerabile Nomen?
Nullane jam restant miseris solatia Musis,
Nec quisquam vestrum posthac mea Numina adoret.
Lauriger, aut supplex aris imponat honorem?
Si qua pias tangit Procerum miseratio mentes,
Nec virtutis amor cunctorum e pectore cessit,
Protinus afflictis nostris succurrite rebus,
Et mihi Cæsarea quod majestate tributum est,
Reddite, ne nigris dudum damnata tenebris
Barbaries redeat tristi ex Acheronte reducta.

Dixit & ingemuit late omnis regia Phœbi.
Audiit hæc Sophies magnum decus atque sacerdos
HARDTIADES, noster Mæcenæ atque Patronus,
Hebræo simul & Grajo Latioque venustus
Eloquio, nulli veterum virtute secundus,
Qui cum divinam sine laude jacere Poesin
Cerneret & nullis redimiri tempora lauru
Vatibus, admirans justas exarsit in iras.
Ne tamen hæc pestis totum pervaderet orbem
Et fieret tandem nulla sanabilis arte,

Is solus tristes hac tempestate Camœnas
 Respexit studiisque novum dedit incrementum.
 Nam postliminio Vatum instauravit honores,
 Imposuitque meæ præclara insignia fronti
 Cæsarei quondam solennia dona favoris.
 Ergo novem toto gaudent Helicone sorores
 Et plausu insolito resonat Parnassia rupes.
 Nunc tandem invenit laurus rediviva colonos,
 Et novus ille frutex Illustri germinat Elmo.
 Est sua majestas studiis, lux, pompa, triumphus,
 Nec mercede caret, si cui mens percita thyrsos
 Laudis & incoctum generoso pectus honesto
 Excelsos Sophies colles lauretaque Pindi
 Visere amat: nec enim doctorum desit omnis
 Gloria, dum talis comitatur adorea Vatem.
 Frons frontem exornat nomenque perennius ære
 Vindicat a Lethes morituro flumine laurus,
 Nil Cauros nimbosque timens & nescia lædi.
 Hæc Vatum propria est: non id tam grande laborum
 Pertinet ad fungos plebejaque corda brabeum.
 O mihi si liceat dignis efferre Poësin
 Laudibus & Clarios fundant mea labra liquores!
 Ut celebrare queam magnis præconia verbis
 Semideum & longo pertexere firmate carmen.
 Si quid in his fuerit magnum & mirabile terris
 Quod conforme Deo est nosque ad commercia coeli
 Ducit & æternos animorum comprobat ortus,
 Haud aliud poteris majus reperire Poeta.
 Æmulus ille Dei solus miracula patrat,
 Dum rerum facies mutat variasque figuras
 Fingit & ingenio rutilis superambulat astris.

Deprimit , extollit , necat atque a morte reducit,
 Rem facit ex nihilo , de parvis maxima format,
 Musca illi est elephas , nanus fortissimus Heros.
 Ac ne forte , ratis veluti spoliata magistro,
 Relligio errorum scopulis allisa periret,
 Concessit mundo Fati clementia Vates,
 Qui pravas hominum mentes , velut Orpheus olim
 Indomitas sylvas , pia per præcepta domarent.
 Carmina virtutem suavi modulamine cantus
 Inculcant, nostrosque regunt dictamine gressus:
 Per vada , per syrtes nos recto tramite ducunt.
 Interpres Jovæ est , sanctosque Poeta Prophetas
 Explicat & verbi divini oracula pandit.
 Hinc postquam melior terras Astræa reliquit
 Et totum involvi vidit Pater Optimus orbem
 Cimmeriis tenebris , dedit hæc solatia nobis
 Humani generis cupiens dispellere morbos.
 Nemo instillabit melius pietatis amorem,
 Quam qui flexanimis demulcet versibus aures.
 Ac velut eximia præstans Podalirius arte
 Dulcibus incrustat pastillis semper amara:
 Sic lepidis satyris perstringunt crimina Vates
 Et dicunt mordax pia per mendacia verum.
 Unica plus prodest formandæ fabula vitæ,
 Quam cum vel Cicero vel detonat ore Pericles,
 Intenditque omnes linguæ facundia vires.
 Fortia facta Ducum canerent nisi carmine Vates,
 Multorum premerent æterna oblivio Nomen
 Heroum , quorum cedris vivacior altis
 Gloria florescit volitatque per ora Virorum.
 Haud frustra invidit juvenis Pellæus Achilli

Multa

Multa gemens 'celebransque Virum' post fata, quod esset
 Præconem laudum Te nactus, Homere, suarum.
 Quid memorem, quanto fuerit complexus amore
 Virgilium & Flaccum Vatum par nobile Cæsar.
 Qui nisi fervasset clemens Æneïda salvam
 Non opus hoc nobis mansisset ab igne superstes.
 Quis Te venturo, Mæcenas, eximet ævo,
 Penna Poetarum quem vexit ad astra Patronum?
 Cujus Scipiadae factum non venit ad aures,
 Ut semper doctas Ennî dilexerit artes?
 Victor Amyntiades inter tot tela, tot enses
 Sub noctem quoties lecto sua membra reponit,
 Iliadem fesso capiti supponit Homeri.
 Carmina docta olim Regumque ducumque fuere
 Deliciæ & summis ea sunt adamata Monarchis.
 Ipsis Principibus, qui splendida sceptrâ gerebant
 Imperii, placuit metris distinguere curas,
 Quos nunc ingenuas didicisse fideliter artes
 Suppudet: incertis adeo (quis credere possit?)
 Mutatur vicibus, quicquid versatile pegma
 Orbis habet, firmo neque stant mortalia talo.
 Sed quorsum nostræ solvuntur carbasa navis?
 Cur mea non properat portum contingere Musa,
 Ut Te, MÆCENAS, veneretur poplite flexo?
 Salve, VIR, toto qui spiras pectore Phœbum,
 Et Comitum titulis in majestate coruscas
 Cæsarea: nulla pateris torpescere vitam
 Segnitie, aut molles inglorius exigis annos,
 Obliquent alii privata ad commoda sensus,
 Quos juvat immensos nummorum cogere acervos,
 Tu commune bonum es, natus patriæque mihiq[ue]

Atque geris pectus ductum meliore metallo.
 Nimirum proprio conflagras lumine, libros
 Perdius & pernox versans, exponere fuetus
 Quicquid Arabs Syrusque docent Solymæque vetustæ.
 Res Tibi conjugium levis est, subiitque penates
 Nulla Creusa tuos: alio correptus amore
 Ureris & melior gliscit sub pectore flamma.
 Pignora non thalami Tu progenerasse laboras,
 Quod Corydon cum Rege potest: Tibi casta Virago
 Parturit, egregia faciens Te prole Parentem.
 In sobolem exundat studiis mens feta Minervæ
 Et Tibi victuris ventura in secula scriptis
 Constituit rerum monumenta æterna tuarum,
 Tu Cynosura mihi studiorum certa fuisti,
 Inclyta cum quondam me Civem Julia fovit.
 Tu mihi quodcunque hoc laudis laurique coronam
 Concilias: Tu das epulis accumbere Vatum.
 Et quamvis dubiam possent mihi reddere palmam
 Verba Venusini: *mediocribus esse Poetis*
Non homines, non di, non concessere columnæ,
 Sufficiat, tanto me Dictatore probari.

Quid TIBI pro tantis meritis, VIR MAGNE, rependam,
 Cum mea divitiis non sit cumulata Poesis
 Et mihi nulla graves onerent sestertia cistas?
 Verba & vota fero, solennia dona Camoenis:
 TE Deus in feros conservet Nestoris annos.
 Ut sacra Calliope porro Te Præsede crescat!
 Victima sæpe Tuas nostris ab ovilibus aras
 Imbuet, atque meos dum spiritus hos reget artus
 Semper honos nomenque Tuum laudesque manebunt.
 JULIA tota Tibi nova se debere fatetur

Incrementa, tuis dum magna palatia surgunt
 Auspiciis nostroque decus superadditur Elmo.
 Hic ubi cantabat feralia carmina bubo
 Et bufo patulo virus fundebat ab ore
 Splendida regali cultu structura superbit.
 Aspice magnificam portam tabulata trabesque
 Et Fundatoris mecum mirabere sumtus.
 Hæc quæ foedavit tetrīs squaloribus urbem
 Undique & infestis patuit modo pervia ventis
 Laude Dei & læto nunc personat area cantu.
 Quicunque hæc Templi penetralia sancta subibit
 Musarumque novam sedem conspexerit hospes,
 Ominibus faustis almo gratabitur Elmo.
 Perge fatigantes muros reparare Sionis
 Nutantique tuos cervices subdere Pindo.
 Sic, tua si ringens minuat præconia livor,
 Sive tuam arrodāt rabiosa calumnia famam,
 Ipsi Te lapides, ipsa hæc Te tecta loquentur,
 Et ventura feret suffragia rectius ætas.
 Incolumem hanc servet semper Deus Optimus **Ædem**
 Præsidioque suo cingat, ceu sedula pennas
 Pandit & alarum fido munimine prolem
 Defendit gallina suam: dum corruat orbis
 Inque chaos priscum resoluta elementa liquecant.

Magne Deus, cœli qui nutu sidera torques,
 Nunc etiam veneror precibus tua Numina sanctis.
 Si repetam prima benefacta ab origine vitæ,
 Me quibus immeritum toties sine fine beasti,
 Lingua stupore riget: suffusus & ora pudore
 Vix ausim stellata oculis convexa tueri.
 Me tua de fragili formavit dextera massa

Et peccatorum cum plenus sordibus essem,
 Me nitidum extraxti sacri Baptismatis undis.
 Tu me ter denos viventi & quattuor annos
 Omnibus ornasti, vitæ quibus indiget usus.
 Quod si tanta darem ventis benefacta protervis,
 Impius & nigro fuerim carbone notandus,
 Aut Gyaris dignum scelus admisisse viderer.
 Huc ades & nostris clemens allabere cœptis,
 O Pater, o sacræ divine Poeseos Auctor,
 Qui citharæ quondam nervos artemque regebas
 Jessiadæ, faciles ad carmina suffice vires.
 Non mea Musa canet nugas lasciva canoras
 Nec Fescennino versu placuisse studebit.
 Haud juvenum posthac turpes meditabor amores
 Nec teneram ætatem scriptis peccare docebo,
 Carmine sed summi Natum celebrabo Tonantis,
 Qui plexam ex dumo gessit fruticante coronam.
 TE Deus alme canam, Tibi laudum holocausta sacrabo,
 Tu mihi principium fueris finisque laborum,
 Seu cum prima novo lux nostro effulserit orbi,
 Sive diem occiduo componat vesp̄r Olympo.

Surdus de Musica;

Cæcus de Pictura;

Id est

Vacuum & vanum Fatuorum de Vatribus

Judicium,

in

Solemni Coronationis actu,

Quum

Magnificus & Summè Reverendus Dominus,

DOMINVS

HERMANNVS DE HARDT

Illustris Academiae Juliae hoc tempore Pro Rector,

Cœnobii Mariae-Montani Præpositus Venerabilis,

Linguarumq; Orientalium Prof. Publ.

illustris,

VIRO Nobilissimo & Clarissimo,

DOMINO

PAVLO MARTINO
NOLTENIO,

Principalis Scholæ Scheningensis Con-Rectori præ-
clare merenti,

Potestate Cæsareâ Laurum d. 15. Jan. 1704.

imponeret,

Eumq; Poëtam in sacra Panegyri, in magno Eru-

ditorum confluxu, publicè proclamaret,

festinante calamo refutatum

à

Christoph. Friderico Timæo.

Solemn Coronation
HERMANNUS DE HARDT

PAVLO MARTINO
NOTEN

Christoph. Balth. T. 1702.

Alve, Clarissime Domine Nolteni; Salve;
terque quaterque salve, *Ingeniose Poëta*,
Ingeniosissimi Poëtæ haud degener Fili,
quò nomine Te hodie primum appello.
Ecce, quomodo fortes creentur fortibus;
boni bonis; ingeniosi ingeniosis! Ecce, quomodo
in sobolem patria virtus cum semine transeat! A vero
igitur quandoque abludit; Parentes sobolem genera-
re vitiosorem. Infitus Tibi est poeticus spiritus, adeo-
que diutius poeta fuisti, quam talis audivisti, & au-
dire voluisti. Nunc & es, & audis. Neque mirum.
Nam infitæ Tuæ virtuti accessit *labor & ars*, sine qui-
bus verus Poëta, quamvis nasci debet, esse tamen
nemo potest. Sic *εὐφύα; μάθης & ἀσκησις* machinam
Poëticam absolvunt. Hæc igitur quum in Te con-
gruant; hinc multis nominibus LAURUM mereris, pu-
blicum exporrecti Tui ingenii, paternæ indolis, dextræ
informationis, impensique laboris testimonium. Neque
est, coronam è lauro confectam quod respuas. Au-
ream quidem Coronam Godofredus Bullionæus Hie-
rosolymis sibi oblatam manibus pedibusque à se amo-
litus est; sed rationes addidit sic satis pias & prægnan-
tes, quas famigeratum epigramma nobis refert. Sic
enim affatus est offerrentes:

Laurea non hominem gestare, nec aurea Regem
Fas, ubi *Rex Divûm* Spinea ferta tulit,

Ast Tu citra religionis naufragium laurea ferta ambabus potes complecti.

Gratulor autem ex animo de hoc brabeo, & mitterem hanc gratulationem metro inclusam, nisi fonticæ rationes disfuaderent. Utut enim ad Parnassi radices fere consenuerim, velut infelices quandoque nautæ ad maris scopulos; Musæ tamen nondum adeo rusticari mecum didicerunt, ut omnia femina poëtica fulcis, (velut Scoptici nonnulli de Pastoribus ruri degentibus sine exceptione quandoque loqui amant,) sint commissa. Sed, licet sint commissa; segetem tamen ferunt nonnunquam hilariore proventu. Etiam victis quandoque redit in præcordia virtus. Superfunt stimuli poëtici, quamvis hebetati. *Mediastinus inter poëtas* fortè, si volo, adhuc fuero. Nam, si illi instar olcrum per *ἐὐματα* & *coloraturas*, ut ajunt, heroum facta, Solis Lunæque labores cantent; equidem aliquid possum adspergere, illorumque antiphoniis metrum subungere.

Si certent inter sese quandoque Poëtæ;

Illorum *Ædituus* succino parvus AMEN.

Sed cur Tibi POETÆ poëticè acclamem? Sic noctuas portarem Athenas. Sic guttam Albi affunderem. Imo vereor, ne, si metricè Tibi occinam, quidam fortè sint, qui Vatinianò divinæ poësios odiò ne legant quidem, sed inter quisquillas ante lectionem meum tenui filò & stylò contextum scriptum sepeliant. Tecum igitur hâc vice non *vorsâ*, sed *prosa* agam. *Profit* igitur Laurus Tibi; *profit* juventuti, futuris patriæ fulcris, mundi aliquando numinibus & luminibus;

Profit

Profit omnibus bonis tua carmina lecturis. O quàm speciosus appares sub virentibus foliis! Quam speciosus es tantò Coronatore, quem universus orbis literatus tanquam eruditorum Principem suspicit, admiratur, adorat!

Noli autem maleferiatas hominum linguas vel tantillum morari, qui poësin, Eique addictos, velut Cerberi, allatrant, sputoque suo coinquinare allaborant. Nimirum semper fuerunt, hodienum sunt, olimq; erunt, qui vetus illud: *Poëtarum gentem esse inviolabilem*: parum attendunt. Eruçant enim contra *Vates*, quicquid in buccam venit, nescientes quòd *viri laurigeri* dicaces quandoque habeant calamos, quodque satyras possint scribere, ita tamen, ne proximi famam offendant, quod Christianò Poëtâ indignissimum est. Veneranda Antiquitas fulminibus manus *oratorum* (inter quos Poëtis non infimum subsellium debetur) olim armavit. Hòc ipsò non tantum oratoriæ & poëseos vim atque efficaciam ob oculos posuisse credo, sed deterere etiam haud dubie voluisse, ne quis frivole illos læderet. Nam si Juno quoque læsa sua mittit fulmina; quantò magis tonans Jupiter? Sed stolidi quandoque hoc nihil curare videntur, seque fulminantes Poëtas impune lædere posse opinantur, longè dissimiles Imperatori Romano Anastasio, sub finem seculi quinti frena imperii tenenti. Is, cum quidam fulmine tactum & extinctum iri præfagiverat, insignem illum mechanicum, Archimede superiorem, Proclum firmam è quadratis saxis cameram extruere sibi iussit, ubi exortâ tempestate sese abdere tutusque latere

posset. Ecce, quantopere is fulmina & fulgura extimuerit, contra quæ tamen nullum erat prophylacticum, munimentum nullum, etsi æs triplex fuisset circa pectus. At quidam obesæ naris homines illudunt Vatibus; & sic temerè sibi evehunt nubes; excitant effreni linguâ tempestates; provocant ventos; dirainvitant in se fulmina, quæ bene dicendo satis evitare possent.

Quæris autem; quid ganniant maledici? Quadraginta effluxerunt anni, & plus eò, cum in prælustri aliquo loco *Poëta* magnis solennitatibus publicè erat creatus. Ibi tum vulgus; quid vulgus? imo invidi, quamvis partim docti & periti, plenis buccis clamârunt: *heus, heus, Propheta factus est!* Nimirum ut *poëtas* pro ludibrio ac delectamento haberent, *Eos*, sic satis sarcasticè, *Prophetas* appellabant. Hæc denominatio per omnium ora tunc obambulabat, quod ipsemet his auribus hausi, cum studiorum gratiâ in illum locum mitterer. Sed ludant vaniloqui, & sciant, Christianos *Poëtas omnino esse Prophetas*. Piis enim prædicunt felicitatem non tam temporalem, quam æternam. Impiis & malis malè ominantur, iisdem testudineò gradu obrepentem Dei vindictam minitantes; virtuti deditis præfagiunt honores; ignavis prædicunt opprobrium, vilipendium, paupertatem. Non dicam Mosen, illum viventis Dei cancellarium, fuisse *Poëtam* & *Prophetam*; & utrumque nomen in primis Rex Davides meretur. Utinam autem, quia *Poëtæ* à multis per risum *Prophetæ* dicuntur, hisce *prophetis* credant, cum vitiis divortium faciant, & virtutibus seriò operentur. Sic multi, ad-
tiores

tiores facti, in portu navigarent, nec in scylla & charybdi naufragium miserè paterentur. Nam poëtarum, virtutes inculcantium, præsagia minus plerumque fallunt, quàm si quid cavâ prædicit ab ilice cornix.

Garrit porrò invidorum fex, *poëtas* esse *Asophos*; merorum *verborum prodigos*; *nugivendos* &c. Sed vitium seculi est, (hæc sunt verba Boecleri in sua aureo Hugonis Grotii de jure belli & pacis libro præmissa præfatione) quanti *poëtæ* sint *philosophi*. Unde enim primi scaturiunt philosophiæ fontes? Nonne *Mose*, & *poëta* & *propheta*? Nonne ex *Homero*? Hic postremus à cana Antiquitate cum flumine ex ore prorumpente pictus fertur, ubi poëtæ, oratores, philosophi, politici &c. aquam promanantem exceperunt. Hinc sole meridianò clarius apparet, *Homerum* philosophorum patrem à veteribus esse creditum. Neque obstat, quod hodierni Poëtæ ad Homeri *αἰμὴν* non emergant, neque pari cum ipso passu ambulare possint. Sunt tamen nonnulli, qui, philosophiæ sic satis gnari nitidissimos Ethices flosculos, quod omnino par est, crebrò intertexunt, vitia masculè extirpant, virtutes autem copiosè ferunt. Multos optimæ hujus farinae viros possem recensere, dummodò angustia chartæ temporisque ratio toleraret. Alia autem ratio est, si quis merus sit *versifex*, qui, paucis mutatis, nihil aliud est, quàm *vervex*. Nimirum talis balat; obtorto collò syllabas in numeros trahit, *carnifici* similior, quàm *carmifici*; saltat per saxa & salebras; mugit; grunit; rudit; urforum murmura prodit. Ein solcher thut nichts / als daß er leimt und reimt; stückt / und flickt

flickt grün auf grau / gelb auf blau. Tantum autem abest, ut tales homunciones poëtas appelles, ut potius sint patriciæ ipsius Familiæ carcinomata & vomiciæ. O bone Actæon, ubi sunt Tui canes, quibus Tu olim præda es repertus! Iube illos vi suâ odorâ hujus modi lepores inquirere; insectari; capere, captos dilacerare. Contrâ autem *boni Poëtæ* sunt publici virtutum magistri. Profunt divina, profunt profana, pro re nata, cantando. Scribunt enim publicè, quid faciendum, quid omittendum. Hinc illorum scripta vivunt, viventque, quousque secula durabunt. At *versifices* ridicula eructant; chartæ aliquid illinunt, ut piperis & halecum venditores habeant folia, quibus utantur, imò cloacinæ Divæ aliquid immolant. Hæc quidem fata *boni* etiam *poëtæ* quandoque experiuntur. Sed nesciunt Salsamentarii, quid valeat bonus nummus, quem præbeat usum. Graveolentes vendunt haleces; & gemmas cum charta simul donant, imò ipsa sacratissima divinorum sæpe oraculorum verba Davidi mille auri portionibus pretiosiora.

Pergo poëtarum Zoilos proponere cum scommatibus suis. Poëtas garriunt, *insanire*. Nimirum si sacrô œstrô perciti celeriter inveniunt, luxuriant; magnificè quicquam proponunt; exaggerant; fulminant, & pro re nata tonant: aut si in re blanda licitis auditori aut lectori lenociniis obrepunt; aures suaviter demulcent; flexanimi voce, thymumque redolentibus verbis sese insinuant; hoc artificium insulsis dicitur *insania*. Sed idem sic judicantibus evenire videtur quod vetulæ aliquando, eique bibaci spongiæ, evenisse referunt.

Istæc

Istæc , cum floribus Liberi liberius aspersa, vinôque victa templum adiret, præ *ebriosa vertigine* vicinæ suæ eâdem sellâ sedenti dixit : ô Amica, ecce Dei miraculum ! Ecce, & rectè pondera ! Nos aliàs sacrâ synaxi usuri circa aram pro more obambulamus ; at nunc Ara Communicantes circumit. Ecce, & demirare ! Putabat stulta, aram factum esse *Montem Ambulatorium*, quales in Anglia olim fuisse Clariss. Lansius in suis Consultat. refert, qui terræ motibus acti, & aliquot passuum millia progressi, omnia sibi obvia sepeliverunt. Tale miraculum vigilans, sed temulenta, ridiculè somniabat. Sic sunt, qui ingeniosos poëtas *delirare* aut *insanire* fabulantur. *Insania* in proprio ipsorum habitat cerebro. Nisi enim ipsimet insanirent, aliter judicarent. Sed pono, Poëtas sacrô furore actos extra sese quasi esse ; mira celeriter, velut cœlo delapsa, invenire ; inventa mirificè expolire ; fingere, (ea tamen, quæ sunt honesta,) ex Elephanto muscam facere ; ex musca elephantum : quis bonus hunc fertilem ingenii lulum, dum omnia cum Licinio Romano habent in numero, ipsis invidabit ? Sit alius sterilis ; Sit quercini ingenii ; mordeat ungues ; calami suppremitatem dentibus urgeat ; lumbos sursum deorsum verset ; lychnum millies excitet ; & tamen cœcos catulos, nullâ actus festinatione, pariat. Hæc omnia testudineis ingeniis citra invidiæ morsum Poëta permittit. Quid nî igitur & alius celeres raptus, divinosque afflatus poëtis sine mordacitate sua relinquit ? Sed *insaniant* poëtæ ! Ingeniosi profecto, & sibi satis Constantes, (de stultis enim quibusdam sub pileo claudicantibus non loquor) *insaniunt*,

niunt, sed cum ratione. In tempore autem *insanire* summa sæpe est *sapientia*, quod & ipse S. Davides in Achis aula versatus prudentissimè observabat, aliàs tectò latere vix abscessisset. Et quid tandem hæc nonnullorum calumnia poëtas feriat, dum eam cum ipso Paulo, quem præ nimia sapientia *insanire* dicebant, habent communem. Utinam modò nonnulli Scioli & *Super-scientissimi*, qui *plenilunio* similes, sibi solis sapere, cumque Cofrœe, Persarum rege omnes eruditionis fontes ebibisse sibi videntur, imo quibus venter & cerebrum, stolidâ imaginatione prægnantia, fere rumpuntur, opinantes, secum sapientiam ad talum aliquando emoriturum; utinam illi, inquam, è sapientum Poëtarum fontibus aliquid haurirent, quò cerebrò suò vermes, velut helleborò, expurgare possent, & sic rectè sapere tandem inciperent, abjectò *Savonarola de vermibus tractatu*, quem nimis studiosè unus itemque alter rimatus est, unde adeò mordetur.

Sed vellem, hîc pedem figerent cœlo cognatorum Poëtarum hostes. Nam sat calumniarum audivimus, quibus infontem illam gentem onerant. Verùm ulterius hostilia sua signa protrudunt, nec tamen impunè. Blaterant poëtas pauperis *Iri* consanguineos esse, *èque jure besterno*, cum illo Terentiano, *atrum panem vorare*; hoc est, *venatum ire*, non naturâ ut canes, sed fame coactos, ut *vultures*. Unò verbò: *Medicis* unâ literâ putant esse longiores, sed censu longè breviores, nempe esse MENDICOS. Laceram Diogenis tunicam illis consuunt; pileum capiti aptant hiantem & circa aures defluentem; calceos ipsis induunt oculatos,

latos, unde pedum digiti prominentes futoris curam anhelant. Nihil poësin, dicunt, facere *πρὸς τὰ ἀλφίτα*, sive ad farinam.

Fateor, aurea poëtarum secula præterlapsa & ferrea terris incubare, velut febrium vim; In multos quadrat poëtas:

Non sonat in loculis ulla moneta meis.

Verum quandoque est, quod Ovvenus, insignis Anglus ille Poëta, in hunc modum, nî fallor, aliquando cecinit:

Hâc nocte in Vestro gremio, Regina, cubarem;

Si verum est illud: pauper ubique jacet.

Nimirum his salibus, (quamvis nimium fortè liberis,) rem angustam domi, curtamque supellectilem ingenuè est professus Poëta. Causa autem paupertatis est, quod pauci sint, qui artibus præmia decernunt. Quis enim hodie cum Venetis pro duobus tribusve ingeniosis distichis Sanazarîi manus aureis nummis deauraret? ubi est Richelius Cardinalis Gallicus, qui Colleteti quosdam versus ubi cum admiratione & stupore legisset, quinquaginta pistoletos poëtæ dari jussit, addens: illius versus regno contra æstimandos esse?

Verum enim vero, quamvis pauci vivant poëtarum æstimatores, pauciores benefactores; Sunt tamen hodiernum nonnulli adhuc inter Magnates & Grandes, qui Vatum pulchrè inventa & labores compensent. Quis ignorat Serenissimum Principem *Augustum*, illud Brunsvicense fidus gloriosissimæ memoriæ, qui illustrissimo suô exemplô falsum esse evicit illud vetus: *Augustus nullus; nullus in orbe Maro.* Is, me juvena

adhuc florente, poësi excellentes in sinu fovebat. Carmina illorum, ut Arboretum in celeberrima Augustæa Bibliotheca asservatum testatur, colligi, elegantissimis typis exscribi, & æneis figuris pulchrè sculptis illuminari, non sine magno sumtu, jubebat. Aluit haud vili stipendio Dominum D. Goskium Archiatrum, Poëtam egregium & Comitem Palatinum Cæsareum, cui istæc cura erat demandata. Juxta illum in Aula erat Dominus Sam. Clofius, poëtarum itidem apex, cui, si rectè memini, ultimis temporibus nihil erat commissum, nisi ut Aulicus poëta esset & audiret. Quid dicam de Serenissimis illius Successoribus, partim nunc *ἐν τοῖς ἀγίοις*? optimè conscius sum, idque meô, aliorumque exemplis, quid exasciatum carmen apud ipsos valuerit, & hodie valeat. Deus diu fervet superstitem adhuc Apollinem Guelphicum. Possem porrò citare Reverendissimum Episcopum Paderbornensem, Ferdinandum, qui, ipsemet Excellentissimus poëta, in exteros etiam poëtas beneficia contulit, quæ ipse hisce oculis vidi. Non semper igitur poëtæ steriles agros arant. Unde etiam Poëticae Giessensium præfatio aliquem è poëtarum numero recenset, qui, cum splendidam domum emisset, portæ inscribendum curavit:

HANC DOMUM EMIT *POETA*.

Sic falsi convicit obtrectatores, qui omnes poëtas ad mendicorum classem referunt.

Pono autem, poësin non adeò divitis esse proventus. Ecquis est satis sanus, qui soli huic arti se totum mancipet? *μαῖεργον* est eruditorum, & sic tamen ad
farinam

farinam per occultos quasi mæandros latenter non parum conducit. Est quandoque elegans studiosus, tenuioris Fortunæ filius, qui unô ingeniosô carmine in Eruditi cujusdam Patroni animum ita irrepit, ut studiorum subsidia inveniat liberalissima. Possem, si vellem, tales in chartaceo hoc theatro publicè exponere. Sunt S. ministerii Candidati, qui bellis carminibus ita magnorum virorum, ipsorumq; Principum benevolentiam & Gratiam sibi possunt conciliare, ut expeditum ad publica officia iter ipsis pateat, paroeciasque nullô fere negotiô, nullâ præviâ Marthâ, nullô adoratô Pharaonis Archipocillatore, sic satis commodas & opimas consequantur. Exempla & hîc, nisi citatio invidiæ & calumniarum mater esset, possent produci. *Sic-cine verò poësis non est πῆγς τὰ ἀλφίτα?* Apage sis, Calumniator, cum falsis tuis commentis, quibus alacri juventuti incomparabilem poësin invisam reddis. Deus uni alterive carmini piè & ingeniosè elaborato ita sæpe benedicit, ut Autor illi, post Deum, omnem suam fortunam debeat. Paucis multa: Poësis est ala, quâ multi evolant, quorsum volunt, Deo auram afflante.

Superfunt adhuc gemina scommata, quæ inson-tes poëtæ à tergo sæpe itidem patiuntur. Eloquar illa, an fileam? sed eloquar, siquidem aliqualem refutationem merentur, quanquam suâ sponte pallefcunt criminantes, & per vices erubescunt. Ebuccinant sed quid ebucciant? Garriunt; murmurant; susurrant: *Vates esse vitiorum mancipia.* Bibacitatis eos infimulant, qui uvarum succô liberius velut spongiæ aspergantur. Blaterant; Veneri militare, & Cupidi-

dinis telis nimium esse expositos. Hinc quendam dixisse legi : se gaudere, quod poëtis annumerari non possit, siquidem & sic à vitiis illorum sit remotus. Verum, o boni, arrigite aures; attendite; ridete; Neque enim opus est, ut ringamini. Dicat mihi, qui Vir est, qualis sit consequentia: poëta est; Ergo Bibo est. Poëta est; Ergo lascivus est. Sed regulæ subscribunt exempla; Subnectunt ratiunculas. Perinde autem est, ac si dicerem: Is amphora Bacchi est; Is taurus est in Venerem ruens; Ergo poëta est. Illa prior sequela æquæ erit valida, ac hæc posterior. Bone Deus, quot sunt stupidi; quot trunci; quot lapides, quibus cum musis tantum intercedit commercium, quantum luci cum tenebris; Beliali cum Christo; & tamen sunt aſoti; amant popinas; spumantia pocula ingurgitant; incitato cursu gynecæa, turpissima Veneris fimeta, sectantur. Quot contrà sunt præstantissimi Heliconis Alumni, qui modicè edunt; parcè bibunt, vitæ & valetudinis rationem habentes? Quot sunt poëtæ à Veneris castris tot tantisque paraſangis distantes, quàm est diſſita Thuie à nobis? Verbo: Si per inductionem progrediendum; inter Amusos & indoctos totidem myriades malorum invenero, quot sunt in Italiæ monte Apennino vespertiliones. At, si inter Poëtas dissolutis quidam sint moribus; non ex arte illa, sed è mala & exulcerata hominum natura putidi illi fontes plenò alveò fluunt. Imò divina Poëſis hujusmodi vitiis obicem in bonis magis ponit, quam ut frena laxet. Quomodo enim virtutes aliis, (quod Christiani poëtæ proprium est,) suadebit, qui non sibi ipsi speculum ob oculos

oculos ponat, in quod intueatur seque ipsum examinet? Quomodo vitiorum radices evellet, qui ipse cordi suo infitas circumportat? Erecti profectò cœloque prognati animi, quales sunt bonorum poëtarum, vitiorum sterquilinia averfantur maximè; circa honestiores delectationes occupati. Sciunt, in turpi Venere nihil deliciarum venandum. Nôrunt in Baccho lærnam impietatis latere. Optimè intelligunt, hisce hostibus omnem ingenii vim expugnari; nobiliores animi functiones de throno deturbari; rationem exulare; inventionem exarescere. Hinc brutis, solâ humanâ fronte indutis, hinc humi repentibus ingeniis, hujusmodi sordes, talesque labes, quæ in erectum pectus non cadunt, relinquunt boni, veri, Christoque jurati poëtæ. Non quidem inficias ivero, *Vinum poëtarum Caballum* appellari. Neque enim bona aquæ potoribus scribuntur carmina, teste poëtarum Chrysostomo, Flaccô. Vinum enim excitat sanguinem; animat cerebrum, in quo officina & promptuarium spirituum à Medicorum filiis esse creditur. Hinc varia inventionum lumina accenduntur; hinc fluunt verborum, nitidarumque figurarum rivuli. Novi poëtas, qui jejuno stomacho sunt aridiores, exsuccis & exsangnes, ut cum ranis Seryphiis quasi obmutescant. At simulac aliquid sumserunt cibi, & pauxillum vini puræque cerevisiæ forbillârunt; Sunt inveniando & scribendo nullis secundi. *Vinum* igitur *modicè sumtum* omnino *poëtarum Caballus* dici meretur. Hinc & ipse Paulus Timotheo, quod orator inventionibus indigens esset, parùm vini commendat. At si vina aliosque liquores ita ingurgites,

ut

ut in ventriculum non instar rivi, sed instar rapidi torrentis defluunt ; Si è diluculo in crepusculum usque inter conglomeratas Tobacici fumi nubes latueris, nihil aliud sequetur, quàm ut spiritus obtundantur ; inveniendi facultas obruatur ; iudicium rectè disponendi confundatur ; adeoque nil, nisi pepones generentur. Cernimus, quomodo nimia aqua segetem opprimat, nimiumque olei lampadem restinguat, ut ad talum emoriatur, foetorem relinquens. Sic omnia immodica nocent, id quod prudentibus Poëtis obscurum esse non potest. Vindicavi igitur, quantum temporis ratio, & invaletudo, (quæ me nec opinantem fere oppresisset, nisi felicissima Excell. Dni. D. Schraderi ars imminenti naufragio, per Dei gratiam, me subtraxisset,) permiserunt.

Tu Clarissime Dne. Nolteni, rectè agis, quòd huiusmodi susurris & invidorum dieteriis susque deque habitis, Te publicè Poëtam proclamari non declinaveris. Doces hòc ipso, *sapientiam maternam cum scholastica* matrimonium in Te non infelix contraxisse : Deñ Mutter-Wietz ohne Schuel-Wietz macht keinen Poeten/utrumque debet conjungi. Ein Pfund Mutter-Wietz ist gut : aber wenn ein Pfund Schuel-Wietz hinzu kommt/ists besser. Was gar nicht riecht nach der Schuel; riecht gemeiniglich nach dem Nachstuel. De utraq; autem possessione tibi iterum iterumque gratulor. In primis vero, Tu Poëta hoc præ aliis nunc habes præcipuum, ut, si alii *pedites* incedant, Tu Eques alatò veharis pegasò, qui illum Düldül, quò Aäli, famigeratissimus ille Persarum mirabilis sanctus, ab Oleario usus

sus scribitur, celeritate longè superabit. Is singulis diebus, beneficiò sui Caballi, centum milliaria absolvere potuisse fingitur. At Tu re verâ per totum eruditum orbem, Pegafô Tuô feliciter vectus, celerrimè portaberis. Nun dienet sichs ja umbs liebe Brod besser zu Pferde/ als zu Fuß.

Unum autem, quod per amicitiam nostram non vulgarem condonabis, seniore Paulum, ego senior Timæus sequutus, moneo; *Legenda scribas*. Id nimirum operam obstinatè dabis, ut poetæ functus officiò, toti erudito orbi, inprimis concreditæ juventuti, aliisque per orbem sparsis flosculis, in patriæ spem succrescentibus, ingeniosâ Tuâ prosis inventionem, salutaribus præceptis succurras; rosas plantas; urticas eradices. *Pinge*, quæso, & *Finge*. *Pinge*, quæ bonorum oculos pascant, & animos erudiant; *Finge*, quæ pia, quæ honesta, quæ salutaria. *Pange*, & *Frange*. *Pange* perpolita carmina; *Frange* præfractos leonum turpesque porcorum animos. Nam & tygrides, ferasque lyrâ, hoc est, poesi & cantu domitas legimus. *Dola*, & *cola*. *Dola* nodosos truncos; *Cola* id est *purifica* verum à falso, bonum à malo. Sic nobis redivivus eris Horatius, qui præceptorum Ethicorum est feracissimus quasi campus. Simul autem *Delecta*. Novi esse caperatæ frontis homines, qui, si quid honestæ *εὐταπείας* in scriptum irreperit, castrant; demunt; expungunt; detestantur. Omnino verum est, quævis turpia à Christo, & à S. Paulo gravissime prohiberi. *Σαπείς ὁ λόγος μὴ ἐκπορευέσθω ἐκ τοῦ σώματος ὑμῶν*; Sic electi organi verba sonant. *Væ scandalizanti!* sic Christus exclamat

Ep. ad Phil.
lem. v. 9.

clamat. Sed honestos sales; facetiasque, nec Dei gloriae nec proximi utilitati adversantes interspergere, tantum abest, ut prohibitum, ut potius ad docendum multum prodesse credam. Hoc enim est saccharum, quô amariores bonorum præceptorum pillulae indulcantur, ut æger animô eò promptius deglutiat. Ne igitur dubites simul & voce & calamo delectare, sed piè, sed modestè, sed christianè, idque toties, quoties occasio tulerit. Sic allicies lectorum oculos & animos. Neque enim omnia ingenia severô scriptoris genere ducuntur Crustula blanda multi amant; non absynthium. Neque etiam cura, si quis malus scripturarum interpres S. Pauli dictum ad Ephes. c. 5. v. 4. objiciat, ubi *εὐτροπία* prohibita videtur. Jube Cato-nes, & quæ ibi antecedunt, & quæ sequuntur, purgatis oculis intueri. *Αἰχρῆτις καὶ μωρολογία* sunt interdictæ, quippe quæ facetiarum nomen quandoque induunt, uti vitiorum Delila virtutum specie nonnullis amœnissimè blanditur. Tales enim scurrilitates Sp. sanctus longe amotas esse cupit, rationem addens; *quod Christianis sint indignæ.* Eadem igitur hujus dicti ratio est, quæ illius, ad Coloss. c. 2. v. 8. ubi Paulum Philosophiam è christianismo planè exulare velle, nonnulli perperam contendunt. Sed vitulinis oculis & illum textum legerunt, siquidem expresse additum videmus; ne quis sese patiatur seduci per malas fraudes, sive circumventiones. Abusus igitur tollitur, non verus usus. Sic omnis quoque jocus non prohibetur, sed qui christiano inconueniens est. Scurris, obscaenis, & graveolentibus hircis, qui putidâ suâ linguâ putrefa-
ctum

Etum cor haud obscure produnt, Apostolus piceos globulos in os ingerit, velut Æneas Cerbero, ne orcino suo idiomate & pestifero habitu bonos animos inficiant; Si autem Paulus omnem jocandi materiam sublatam vellet; ille e hominibus, inhumanos; e blandis & facilibus, difficiles; e carneis caucaseos nova metamorphosi effingeret, similis hac ratione spiritui lapidifico, qui Lothi uxorem jussu Dei in statuam salinarem, & Hormisdam cum suo comitatu in monte Tauro, ubi hodiernum stare legitur, in lapides & saxa transformavit; Absit autem Paulum, Virum commodissimū & benignū tali sibi notā imprimere. Valeant igitur morosi, centum in corrugata fronte crucibus & signis notati, qui quotannis semel tantum rident, velut Longolius Geldriæ olim Cancellarius; Vel qui Romanum imitantur Crassum, quem nemo ridentem vidit, nisi cum semel auritam Bileami equam carduos, non sine notabili labiorum læsione, manducantem offendisset, ubi in risum e nubibus tandem aliquando prorumpens dixisse perhibetur: *o quàm digna talibus labris lactuca!* Sed pergo in portum, & vela contrahere annitor. Tu igitur, mi optime Dne Nolteni, pro Tua, quâ es pietate & prudentiâ, circumspecte loqueris & scribes. *Prosis; delectes;* *Prosis* senibus; *prosis* juvenibus; *Delectes*, ita ut decenti omnia Tua sint condita sale. Sic propter tempestivas facetias ubique fere cum Æsibio gratis canabis. Nam multi exporrecti animi Te ambient; Tuum consortium quærent; Tua ingeniosa Scripta in manibus gestabunt. *Experto crede Ruperto.* Imo si ipse Paulus ad nos reverteretur, Tua scripta legeret, æstimeret.

mare. Nam Virum hunc sanctum nocturnâ diurnâ-
que manu ethnicos etiam Poetas versasse, id aperte ex
Aëtior. cap. 17. & 28. liquet, ubi Athenienses e domesticis
ipsorum Vatibus convincit, quod se *divinae originis* esse
venditaverint; unde Deum in ipsis habitare agnovis-
se contendit. Epistola item ad Titum c. 1. & 12. aper-
tis indicat vestigiis, Paulum Epimenidem, quem no-
tanter Gentilium *Prophetam* vocat, diligenter evolvis-
se, dum de malis Cretenſium moribus integrum ver-
ſum citat. Quod si igitur hoc Dei organon talibus
poetis oculos non subtraxit; cur Christiana poemata
adeoque & Tua averſaretur? Immo omnes boni Te cum
fructu delectantem amabunt, laudabunt, Deum facient,
Tuumq; nomen posteritati transcribent. Tandem,
quod omnium rerum palmarium est, si hic profueris;
si docueris; si delectando mala eradicaveris, si virtutes
diffeminaveris; si Dei inprimis magnalia, grandi in-
gressus Cothurno, *prudenter* cum *Prudentio* fueris elo-
cutus; Tu inter angelicos cætus, læto immixtus coeli-
colarum concilio hymnos, psalmos, odas, parodias,
non e tribrachis; non e claudicantibus trochæis; non
e scazontibus Vulcani æmulis; sed e grandifonante car-
mine Heroico constantes, in gloriosissimo Domini no-
stri Jesu Christi conspectu, æternum decantabis, itera-
bis, ibidemq; sine fine triumphabis; ubi tunc simul
(qui, quod supra scripsi, Christianorum Poetarum
Ædituus sum) & *MEUM*

Inter cantantes sit modulamen: AMEN.

Notarii Publici

Cæsarei

JOHANNES AVGVSTINVS
FASCHIVS

&

HENRICVS GERHARDVS
MULLERVS

in publica Panegyri

In Academia Julia

d. XV. Jan. A. MDCCIV.

in novo Academico Collegiali templo

creati.

Notarii Publici

Cesaris

IOHANNES AVGVSTINVS

FASCHIVS

&

HENRICVS GERHARDVS

MULLERVS

in publica Panegyri

In Academia Julia

d. X. V. Jan. A. M. DCCIV.

in novo Academico Collegiali templo

CREATI.

Programma pridie tabulis publicis affixum

Quod fortunatum sit & honorificum!

Dei O. M. gratia

Sacræ Cæsareæ Majestatis autoritate

SERENISSIMIS PRINCIPIBUS

RVDOLPHO AVGVSTO

&

ANTONIO VLRICO

BRVNS. AC LVNÆB. DVCIBVS

Academiæ Juliæ Directoribus Magnificentissimis

Ego

HERMANNVS

von der Hardt

Academiæ Juliæ Vice-Rector

ET SACRI LATERANENSIS PALATII COMES

a 2

Præ-

Præstantissimos Jurium cultores

variis literis præclare imbutos

**JOH. AVGVSTINVM
FASCHIVM**

ET

**HENR. GERHARDVM
MULLERVM**

*in privatis examinibus pro egregia doctrinâ amplis
honoribus dignos deprehenso*

NOTARIOS PVBLICOS CÆSAREOS

*in publica panegyri, in æde nostra Academica
Collegiali, crastini, die XV. Jan.
hora XI. ante meridiem*

solenniter creabo ac renunciabo,

*fidemque publicam omnibus illorum instrumentis
conciliabo.*

Ad quem solennem actum

Cives Academicos & eruditos hospites

peramanter invito.

P. P. in Acad. Julia d. XIV. Jan. A. M DCCIV.

Auditores Honoratissimi.

Reavimus & coronavimus Poëtam. Videbimur ergo omnem removisse *fidem*, cum pictoribus atque Poetis quidlibet audendi semper fuerit æqua potestas. Quod si igitur Poëtae fingunt, ut pictores pingunt, pro arbitrio, *Poëta laudato & creato* videbimur approbasse jus fingendi, à veritate recedendi, *fidem* fallendi. Nunc, *Notariis creandis*, contra niti æstimabimur, qui omnem fictionem damnamus. Notarius namque fidei custos. Quod igitur antea damnare visi sumus, Poëta constituto, solenniter declarato & honore affecto, cui fingendi potestas, illud jam rejicimus, Notariis subornatis, qui fingendi artem nesciunt, quanto minus exercent. Ergone, quod antea constituimus, contrario nunc studio refellimus? Absit! Et Poëta fidem habeat, & Notarius fidem præstet, si dignus uterque. Imo, res omnis intoto orbe in fidem redit. Fide sublatâ, orbis eversus. Fide chorus perstat, fide thorus salvus, fide forum munitum. Fide laxatâ, chorus male sonat: Fide labefactata, thorus subversus: Fide fractâ, forum turbulentum. Ceterum, sacram, quam Deo, illius verbo, promissis & mandatis debemus fidem, chori relinquimus doctoribus. Sed & thori fidem intactam mittimus. Fori fidem tantisper contemplabimur, cujus curam habeat Notarius. Submurmurat autem hic Poëta:

Nulla fides est in factis, Nulla fides est in pactis. Quis fidem habeat vati, qui societati fidem neget? Ita est, pro-

fecto : Rara fides in terris , nigroque simillima cygno.
 Quid ergo rei Notarius, si nulla aut rara fides ? Fraudibus agitur inter homines, artibus vivitur, insidiis certatur. Promissa, fidei vim non pollicentur, sed colorem præ se ferunt. Ex insidiis omnia. Vah, quanta ex hoc equo Trojano in rem publicam redeunt damna ! Quo quis callidior, ea habetur ad vitam aptior, quo astutior & fraudulentior, eo creditur fortunatior. Quasi, quo quis ad fallendum expeditior, eo sit melior. Vah, quæ societatis pestis !

Naturæ quidem indoles per se abhorret ab hoc furo, & artificiosis fraudibus ; ast naturæ dictamen quis observet, nisi corruptæ ? Oracula naturæ recta & iusta invisa & molesta. Quamobrem, Magistratus supremus mille legibus artes fraudesque eliminare studet, naturæque iustis effatis publicis edictis opem ferre laborat. Cæsares in primis ac Reges, illam ex fide eliminata rei publicæ perniciem indignissime ferentes, sollicitè hoc egerunt, ut ab exilio revocarent ejectam, vel fugientem retinerent. Ne quis igitur existeret amplius, qui in vitæ commerciis & societatis ambagibus rem peractam callide aut præfracte negaret, aut perverteret, vel detorquendo negandoque damni alterius autor esset, *publicos veritatis rerumque actarum testes* adesse voluerunt, quos advocarent, qui insidias metuerent, & fidei vim inferendam pertimescerent. Hi sunt *Notarii publici*, superiori autoritate constituti, quide factorum veritate vocati testentur. Hi veritatis testes, iudices, vindices. Profecto, quantum hoc Cæsaris in publicam salutem & tranquillitatem sit beneficium, illi quotidie experiuntur, qui frenum esse sentiunt multarum insidiarum, mendacii & fuci. Fidei publicæ hi assertores, statores, ac propugnatores. Hi *iudices ordinarii* audiunt, quod ab horum effato & iudicio, ab horum testimonio & calcu-

calculo, rei gestæ indoles pendeat. Profecto magna dignitas, quam vulgi imperiti censura non penetret. Nec admittuntur ad hoc Notariatus & judicis ordinarii officium, nisi honesti, in jure probe versati, eruditi, cauti & circumspecti viri. Sint, qui surrepant, ignavi & ignari, qui dignitatem auferant vel quasi suffurentur, juris minime conscii, vel & conscientiae suæ in officio tanto obliti, hoc peccatum non luant digni. In omni honorum, dignitatum & characterum ordine sunt minus digni, minus apti: Quod honori ipsi nihil derogat. Vitium hoc personæ, non officii. Boni inprimis sunt viri, conscientiae tenaces, & veritati ex animo addicti. Queis sine, detrimento plus sunt, quam adjumento. Si nummi potior habeatur ratio quam pectoris & conscientiae, mille modis tranquillitati obsint, lites non sopiant, sed serant, veritatem rei gestæ non proferant sed prodant. Sint ergo, qui, officii immemores, dignitatem & characterem non ornent, sed dedecorent: Nihil, horum vitio, detractum virtuti, honori, & bonorum officio.

Luculentum profecto, & Cæsarum decreto & beneficio rebus publicis summe necessarium & honorificum, *Notarii & judicis ordinarii* munus, duobus præsentibus eruditis viris, pro ea qua polleo autoritate, mox conferam. Hi multis annis ut in jure, ita & aliis affinibus literis, egregiam & indefessam in hac aliisque Academiis navarunt operam, vitamque honestam laudabiliter egerunt. Cumque hosce honores modeste peterent, in examinibus rigide in studia & profectus inquisitum, deprehensique juris non vulgariter periti, qui digni haberentur tanto publico honore. Ante verò, quam officium & characterem his conferam, juramento sueto ad fidem obstringendi. Quod ut fiat, agite, Præstantissimi Dni
Can-

Candidati, in publica hac panegyri, præsentibus non denis sed centenis sed millenis testibus, fidelitatis debitæ corporale & proprium *juramentum* præstare.

Juramentum ab utroque præstitum.

Quod igitur felix sit & faustum ! Rite præstito à vobis juramento, nomine & autoritate Sacratissimæ Cæsareæ Majestatis, Ego, HERM. von der Hardt / Academiae Juliae Vice-Rector, Sacri Lateranensis Palatii aulæque Cæsareæ & Imperialis Consistorii Comes,

Te

JO. AUGUSTINUM FASCHIUM,

Te

HENRICUM GERHARDUM MULLERUM,

publicos & authenticos Tabelliones, Notarios, & judices ordinarios creo, & in publico hoc cœtu palam deputo & pronuncio.

Et ut vestri *publici officii insignia* teneatis, agite, accipite *calamarium*, ut memineritis, vel atro hoc liquore rem causamque & actionem liquidam & manifestam vos reddere, & atro colore candidam vos parare fidem. Trado vobis & *pennam*, calami ope fidem publicam testaturis. Tene instrumentum, grandis fides. Quamobrem exili hoc fidei organo caute utendum, pro jure & conscientia. Sed & *chartam* prehendite, mundam, nitidam, qua sine fides Notarii nulla. Non dicat duntaxat sed & scribat, sed notet,

tet, ut indicia existant scripta, & notæ rei supersint irrefragabiles, vei post fata. Habetis ergo officii vestri symbola.

Restat teneatis & *figillum*, fidei robur. Hac notabili tessera vobis opus, sine quo signo parum vestra significat obtestatio, si scribenda sit veritas. Accipe ergo FASCHI in sigillo *senem onere pressum, quem onere levat alter robustior*, hoc lemmate: *Te fasce levabo*. Quo testeris, Notarium te publicum Cæsareum, instrumentis confectis magno levare onere illos, qui in fidem te requirant. Accipe & MULLERE in sigillo *Dexteras junctas, imposita serâ*, hoc symbolo: *Silentio & fide*, quod gemina hæc Notarii sit virtus.

Hisce vos Notarios publicos Cæsareos *in vestio*, munio & orno symbolis atque signis. Sed & insuper omnia & singula jura, privilegia, honores, commoditates, immunitates & libertates, quibus ceteri Notarii, vel juris vel receptæ consuetudinis beneficio, uti & gaudere solent, vobis confero & concedo: Dans & tribuens vobis liberam & plenam auctoritatem & licentiam, per totum Imperium Romanum & ubilibet terrarum, conficiendi, dictandi, scribendi & publicandi quælibet instrumenta, acta judicialia, contractus, testamenta, codicillos, & alias quaslibet ultimas voluntates, interponendique decreta, in omnibus & singulis contractibus, & actibus ea requirentibus, & in summa faciendi & exercendi ea omnia & singula, quæ ad officium publicum & authenticum Notarii vel Tabellionis & Judicis ordinarii pertinere & spectare, quovis modo dignoscuntur, consuetudine vel de jure. Eoque ipso decerno & expresse statuo, ut ad vos, tanquam ad Notarios vel Tabelliones publicos & authenticas personas, publice recurratur, instrumentisque & scripturis, in debita forma per Vos confectis, plena ubique & indubitata fides habeatur.

**Agite nunc, Vos Notarii Publici Cæsarei, uti-
mini hoc honore, fruimini, pro fide publica servan-
da. Vestram ergo servate fidem, ut publicam
servetis. Faxit Deus magno hic honor
vobis sit emolumento.**

ACA-

ACADEMIAE FELICITAS

XIV. Jan. clbccciv.

Dic hanc, venturis quæ concelebrabitur annis,
Dic hanc magnifice, dic, *bona Fama*, diem.
Dic, ut longinquas tua vox quoque personet oras,
Dic, procul ut redeat vocis imago tuæ.
Illa dies hæc est, qua TEMPLO JULIA gaudet:
JULIA qua TEMPLO gestit ovatque novo.
Non satis est, uno si rem profuderis ore,
Sæpius hanc vocem te geminare decet.
Neve parum credas in verbis ponderis esse,
Accipe, quæ longi causa stuporis erunt.
Ille DEVS, cœli qui lucida sidera torquet,
Et tamen humanis rebus amator adest:
Ille DEVS, nostræ qui prospicit usque salutis,
Et *sacros homines tradere sacra* jubet:
Ille DEVS dignum conquiri sæpe ministrum,
Et sacro vidit damna venire foro.
Hanc merito curam Doctoribus ergo dicavit,
Hisque sacros suavit rite parare viros.
Illi mandatum faciunt, nec prompta voluntas,
Vfibus at sacris defuit apta domus.
Ædes sufficiunt privatæ rebus agendis,
Quæ nos, non illis, quæ petiere DEVM.

Ergo DEVS sedem tandem monstrare rogatus,
 Quin TEMPLVM vobis ædificatis, ait.
 En *veteris fani* Vobis hæc *rudera* dono,
 Hocce novum TEMPLVM condite porro loco.
 Ædificare domos, & sacras jungere moles,
 Res quam solliciti plena laboris erat.
 Nec fuit in nostris opibus tentare ruinas,
 Vidimus *ad magnas res opus esse Deo.*
 Tantæ molis erat speratum condere TEMPLVM,
 Cui DEVS atque DVCES supposuere manus.
 Ergo lapis resonat manibus polientibus ictus,
 Et muri surgunt, NVMINE dante, novi.
 Clauduntur trabibus suprema jacentibus ora,
 Testaque conveniunt, æraque fusa sonant.
 Dimidii spatio, quod demiraberis, anni,
 Perfectum tanti ponderis extat opus.
 Quis neget humanis dominari NVMINA rebus?
 Quis sancto dubitet rem placuisse DEO?
 Sex modo fluxerunt, non ultra, credite, menses,
 Cum cecini, spei vota que plena dedi:
 Templum, quod reparas, hoc tempore, *JVLIA*, surget,
 Nec surget tantum, sed sua tecta feret.
 Nec sua tecta feret tantum, sed surget in illo,
 Qui mentem DOMINI propositurus adest.
 Faxit id ille DEVS, qui mundum temperat omnem!
 Fecit: nec nostras abnuic ILLE preces.
 O lux ter felix! o ter lætabilis hora!
 Qua licet extructæ festa videre DOMVS.
 Sed quid erit magnas, usu sine, ponere moles?
 Crede mihi, mentes, non loca, NVMEN amat.

Ergo

Ergo cui perfecta *bono* deserviat *ÆDES*,
 Accipe nunc, quisquis pectora recta geris.
 Accipe, quæ nobis flores scribingentibus ætas,
 Accipe, quæ cernes secula, posteritas.
Doctrinis pandit *sanctis* *ACADEMIA* *TEMPLVM*;
TEMPLVM, quod *Libros* explicet arte *sacros*.
TEMPLVM, quod populi captu pia *dogmata* promat,
TEMPLVM, quod *prolem* corrigit ore *rudem*.
TEMPLVM, quod *primo* bene *gesta* recenseat orbe,
TEMPLVM, quod doceat *dicere* sancta viros.
 Sed non est positi componere singula *TEMPLI*
 Commoda, quæ calamo sunt graviora meo.
 Sentiet hæc florens *ECCLESIA*, sentiet olim,
 Pastores hominum tunc habitura bonos.
 Vos modo non segnes *PORTAM* conscendite *COELI*,
 O *SACRI* *JUVENES*, quos *DEVS* ipse vocat.
 Vobis, Felices, hæc sacra negotia fecit,
 Vobis extruxit commodam *TEMPLA* *DEVS*.
 Vobis hos sumtus condonavere *POTENTES*,
 Vobis has epulas instituere *DVCES*.
 Vobis thesaurum *VELTHEMIVS* optimus offert,
 Non *VOS*, sed vobis nidificavit avis.
 Non *VOS*, sed vobis hæc gaudia tanta pararunt,
 Non *VOS*, sed vobis mellificavit apis.
 Ferte pias grates, & laudes dicite *COELO*,
 Auspice quo, Vobis *JANVA* *SACRA* patet.
Sancta patent *sanctis*, procul hinc procul ite profani,
 Qui *NVMEN* colitis, mille venite probi.
 Discite nunc propius, quæ sit *Sapientia* præstans,
 Quam *DEVS* humanis vocibus ipse docet.

Quam-

Quamque suo victrix Sapientia prodidit orē,
 Cum nostræ causa lucis, obiret humum.
 Discite *justitiam*, moniti, nec temnere mores,
 Improbitas tandem crimina cuncta luit.
 Aspiciunt oculis Superi mortalia justis:
 Nec semper fugiunt facta scelestia diem.
 Discite, qua pravis sit moribus arte *medendum*,
 Quæ sanet mentes cœlitus herba malas.
 Discite, qui *sapitis*, vobis prodesse sciendo.
 Qui sibi, qui cœlo non sapit, ille sapit?
 Ad summam, *sanctæ res discite promere sanctas*,
 Discite, quæ profint, vosque parate DEO!

CORNELIVS DITERIC. KOCH.
 PHIL. PR. ET LOG. P. P. O.

